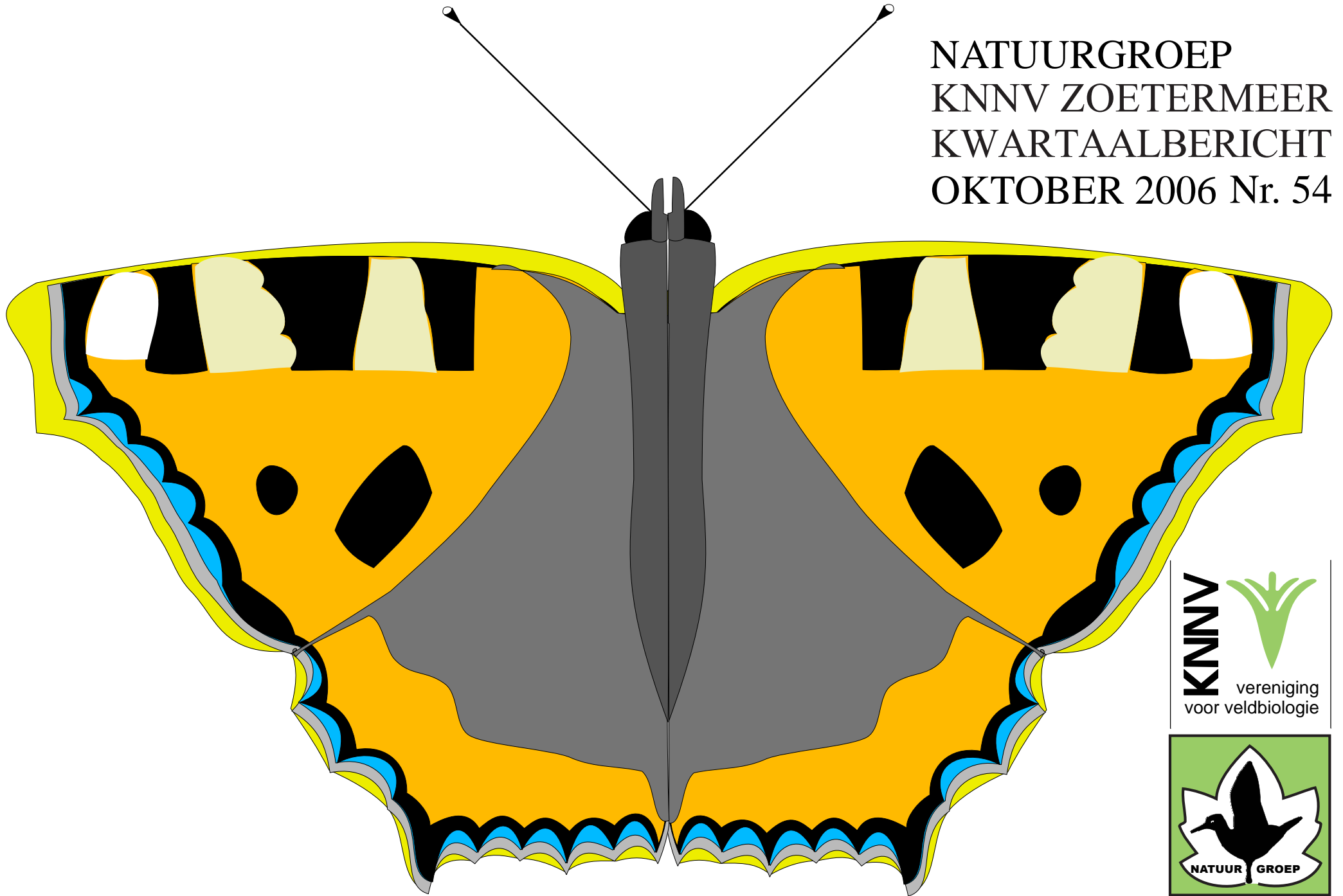

NATUURGROEP
KNNV ZOETERMEER
KWARTAALBERICHT
OKTOBER 2006 Nr. 54

KNNV
vereniging
voor veldbiologie

NATUURGROEP KNNV ZOETERMEER

KWARTAALBERICHT Nr.54

oktober 2006

www.knnv.nl/zoetermeer

INHOUD

1. VAN DE REDACTIE	3
BERICHTEN UIT DE PLANTENWERK GROEP.....	4
2. PLANTENWEEKEND HAAKSBERGEN.....	4
3. BRAAKLIGGENDE TERREINEN ROND EEN WIJK IN AANBOUW	6
4. EEN PLANTENZOEKTOCHT ROND DEN HOORN	7
5. VERSTOORD, GESTOORD, OF TOCH GEWOON NATUURLIJK.....	8
6. EEN UNIEKE PLANTENHAPPENING AAN DE VOORWEG	9
7. EEN FLORONEXCURSIE "NAAST DE DEUR"	12
8. ANDERHALF UUR DROOG WEER IN AUGUSTUS. WAT EEN BOF!.....	13
9. OPMERKELIJKE PLANTENWAARNEMINGEN ZOMER 2006.....	13
GEZIEN IN ZOETERMEER EN OMSTREKEN	16
10. EINDELIJK HUISMUSSEN IN DE TUIN.....	16
11. SLANKE WATERWEEGBREE	16
12. NATUUROBSERVATIES UIT MEERZICHT	17
13. RODE AMERIKAANSE RIVIERKREEFT.....	18
14. BRUINE SPRINKHANEN IN DE TUIN VAN ANNET IN DE LEYENS.....	18
15. ROUWMANTEL (NYMPHALIS ANTIOPA) IN ROKKEVEEN.....	19
16. NACHTVLINDERNIEUWS	19
17. HET AALPUTMOTJE	20
18. DE KNNV EEN DAGJE UIT VISSSEN.....	21
19. ZOETERMEERSE WAARNEMINGEN UIT HET VOGELDAGBOEK.....	23
20. EEN NIEUWE GIDS VOOR DE NACHTVLINDERS	26
21. SLAKKEN EN SCHELLEN: ZEGGEKORFSLAK	26

BUITEN DE VERENIGING	28
22. KENNISMAKINGSBIJeenKOMST MET DE NIEUWE WETHOUDER	28
23. DE WATERWEEK EN DE ONTWIKKELINGEN IN HET WESTERPARKWATER	29
24. NOORDNATUURNIEUWS, NAJAAR 2006	29
25. NATUUR- EN MILIEUAGENDA ZOETERMEER	31
26. NAMEN	34
27. IK WIL OOK LID WORDEN	34
28. INDEX	35

Ook in Zoetermeer schrijft de natuur geschiedenis. Zij zoekt haar journalisten, want zij bestaat slechts bij de gratie van wie haar ziet.

***Doe 1x per 2 à 3 weken 2 uurtjes
mee met de plantenwerkgroep.
Goeie sfeer, boeiend, leerzaam,
nuttig.
Informatie: Evelien van den Berg,
tel: 079-3213445 (18:00-19:30)***

1. Van de redactie

Nieuwe KNNV-leden van de Afdeling Zoetermeer, welkom! Met Uw komst is het aandeel KNNV-leden in onze Natuurgroep groter geworden dan de abonnees die alleen voor het kwartaalblad betalen. Wat beide groepen bindt is de belangstelling voor waarnemingen in Zoetermeer, van welke vereniging die ook afkomstig zijn. Dit kwartaalblad doet daarvan al vanaf 1992 zo nauwkeurig en volledig mogelijk verslag, met index terugzoekbaar op het internet. Daaraan besteden wij vrijwel al onze energie. Als U van onze Afdeling meer verwacht, is de ledenvergadering in het voorjaar (in het volgende nummer vindt U de details) het moment om persoonlijk kennis te maken en zelf activiteiten te ontplooien. Het huidige bestuur stamt uit de tijd dat KNNV-leden in de minderheid waren, zodat het ons moeilijk viel een voor de landelijke KNNV aanvaardbaar minimum aantal bestuursleden te vinden. De zelf al druk bezette leden die ten slotte in die zin actief wilden zijn, deden dat op voorwaarde dat zij alleen energie hoefden te besteden aan waarnemen, verslaglegging in dit Kwartaalblad en het minimaal nakomen van verplichtingen aan de landelijke KNNV en de collega-natuurverenigingen. Zoetermeer telt voldoende bevriende natuurverenigingen die openbaar toegankelijke natuuractiviteiten zoals excursies en cursussen organiseren. Van die activiteiten vindt U in ons Kwartaalblad altijd een agenda. Zo is een collegiale taakverdeling tussen de Zoetermeerse verenigingen ontstaan die ons toestaat ons te concentreren op waarnemen en verslaglegging. Dat neemt niet weg dat U wellicht meer wilt. Dat zou ons welkom zijn, want er komt een tijd dat bestuurstaken moeten worden overgedragen. Ook daarom zijn wij blij met Uw komst. Het vergroot de kans op leden die ook actief willen bijdragen aan onze doelstellingen.

Waarnemen in een bekend gebied is een levensgevaarlijke aangelegenheid! Objectief kijken valt in de praktijk helemaal niet mee. Blijkbaar bevat het menselijke kijken een behoorlijke mate van vooringenomenheid of subjectiviteit. Pas als je een goed "zoekbeeld" hebt ben je in staat om een nog niet eerder aangetroffen soort op te sporen, is een veelgehoorde kreet onder floristen. En eigenlijk kennen we dat subjectief waarnemen ook wel uit eigen ervaring. Heb je een been in het gips, dan zie je ineens opvallend veel lotgenoten en ben je zwanger dan blijkt plotseling de hele wereld zwanger te zijn. En om bij het floristisch onderzoek te blijven, je gaat op excursie in een andere stad en wordt daar gewezen op een nog nooit eerder door jou waargenomen soort. En wat blijkt? Bij terugkomst in Zoetermeer blijkt deze soort ook hier een alledaagse verschijning! Ook kijken we niet goed meer naar de hier algemeen voorkomende soorten omdat de diagnose immers bij voorbaat vaststaat! En naar soorten die hier "niet kunnen voorkomen" zoeken we nooit echt.

Adri van Heerden zei lang geleden dat we in Zoetermeer naar glad vingergras niet hoefden uit te kijken daar hier alleen harig vingergras zou voorkomen. Toen op 15 augustus j.l. een groepje doorgewinterde natuuronderzoekers uit Rotterdam Buytenwegh bezocht kwam een aantal van deze tekortkomingen glashelder aan het licht. Het begon bij een naalbaar op een sinds lange tijd bekende vindplaats, dit bleek de groene naalbaar (i.p.v. de geelrode waar we dit gras tot nu toe voor hadden uitgescholden). De wilde sorgo (al jaren op die plek aanwezig) was ons nooit eerder als (wilde) stadsplant opgevallen. Ook aan de zich veelvuldig uitzaaiende hemelbomen waren we tot nu toe gewoon voorbij gelopen. Zelfs een beginnende zwartsteel op de basaltstenen muur aan de kop van de hoofdtocht was volledig aan onze aandacht ontsnapt!

Een oplossing voor dit probleem? Meer samenwerken met floristen uit andere steden. Een mogelijkheid zou kunnen zijn om er ieder jaar een aantal keer samen met leden van een andere plantenwerkgroep op uit te trekken. Of, zoals we vroeger gewend waren te doen, jaarlijks een of meerdere excursies organiseren samen met FLORON. Dit zou de kwaliteit van ons waarnemingenbestand ongetwijfeld verhogen. En wat voor de planten geldt, geldt ongetwijfeld ook voor rest van de natuur. Stedelijke natuur bestaat slechts bij de gratie van wie haar ziet is al jaren onze slogan, maar hoe meer mensen van elders ons bij dat ondersteunen hoe zuiverder en completer ons beeld van de stedelijke natuur wordt.

Daarom willen we ook aandacht vragen voor de Landelijke Variadag van Floron op zaterdag 16 december a.s. in het van Steenisgebouw in Leiden, toegang gratis . Op deze dag komen ieder jaar heel interessante en actuele floristische onderwerpen aan de orde. Dit jaar o.a.

Een nieuwe indeling van plantenfamilies op basis van DNA onderzoek

De urbane flora in Nordrhein-Westfalen

De meest bijzondere vondsten van 2006

en nog veel meer!

Voor het volledige programma zie: <http://www.floron.nl/>

BERICHTEN UIT DE PLANTENWERK GROEP

2. Plantenweekend Haaksbergen

van 23 t/m 25 juni 2006

Evelien van den Berg

In de loop van de middag druppelde iedereen binnen; Fred en zijn vrouw Joke, Annet, Tilly, Sinie, Peter, Anton en Evelien. Johan kwam pas aan om 21.45 uur vanwege drukke werkzaamheden. We maakten kennis met Hennie en Jaap, eigenaren van de boerderij waar wij verbleven midden in de Lankheter bossen, vlakbij de Duitse grens. Alle bedden stonden aan de zijkant van een kolossale "woon-slaapzaal" zodat in het midden voldoende ruimte over bleef om te zitten. Om ± 18.00 uur werden we verrast door een heerlijke verse soep met stokbrood die Sinie gemaakt had. Hennie was zo vriendelijk om ons 's avonds rond te leiden in het bos. Ze vertelde dat er grootse plannen waren om dit gebied op de schop te nemen.

Met het project "Innovatief waterbeheer lankheet" wordt in de komende vijf jaar fundamenteel wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de zuivering van oppervlaktewater met behulp van rietfilters. Vooronderzoek van UR/Plant Research International Wageningen laat zien, dat speciale rietvelden grote volumes oppervlaktewater zeer effectief kunnen zuiveren van stikstof en fosfaat. Voorwaarde is wel dat deze volumes juist gedoseerd worden, afgestemd op de opnamecapaciteit van het riet. Het is de bedoeling dat in 2005 verschillende typen filters op het landgoed worden aangelegd, trapsgewijze compartimenten met horizontale doorstroming en gedraineerde rietvelden met verticale inzijging. Er wordt geëxperimenteerd met dag-/nachtritmes, jaarrond-bevloeiing en nat-/droogsituaties. Het gezuiverde water kan vervolgens via het eeuwenoude en fijnmazige vloeiwidensysteem van het landgoed verspreid worden en een bijdrage leveren aan onder meer verdrogingsbestrijding, (bron: borden bij Lankheet)

In het bos groeide overal klein springzaad. Het verschil met groot springzaad is dat groot springzaad op de veel grotere bloemen kleine bruinige stippen heeft. Verder lopend zagen we bij een beekje de grote waterpepe, we kwamen ook langs manshoge adelaarsvarens en op sommige plaatsen groeide rankende helmbloem en dolle kervel. In vochtige karrensporen zagen we planten, die op veenwortel leken, maar achteraf waterpeper bleken te zijn, typisch planten voor deze plek. Fred wilde wel eens proeven; het smaakte niet erg heet, wat wel zo hoorde. Dus toch geen waterpeper? Later vonden we opnieuw waterpeper. Fred mocht weer als keurmeester optreden, deze keer kon hij de plant min of meer goedkeuren. Op een beuk zagen we een echte tonder- of tondelzwam, vroeger deed men een stukje van deze zwam brandend in een tondeldoosje, want de zwam blijft heel lang gloeien en op deze manier had men steeds vuur bij de hand. Verder nog een paar bosplanten zoals witte klaverzuring, knopig helmkruid, tormentil, blauw glidkruid en mannetjesereprijs. Op enig moment zat Peter op zijn knieën op het pad voorovergebogen omdat er een dood muisje op het pad lag wiens tandjes hij wilde bekijken. Het waren roodgepunten tandjes en het beestje had drie zones in zijn vacht: een zwarte, een bruine en een witte. Conclusie: de driekleurige bosspitsmuis. Ook zag hij nog twee koekoekshommels (mannen), die met zijn tweeën een vrouw probeerden te veroveren. Dit had Peter nog nooit eerder waargenomen. Op de dijk, lopend langs aangelegde bassins met riet, zagen we boskruiskruid, grote kattenstaart en veel gewone spurrie.

Annet de Jong

Fig. 1 Achter de boerderij

Annet de Jong

Fig. 2 Strootman

's Avonds ontpopte de plantenwerkgroep zich tot een pimpelwegdrinkgenotgroep (PWG). We zaten binnen rond de grote tafel genietend van ons wijntje aangevuld met kaas, worst en nootjes. Zo rond 0.00 uur begaven we ons naar bed; heel apart met zijn allen in zo'n grote ruimte. 's Morgens stond Tilly op om naar de douche te gaan. En daar ze nog slaperig was en vergeten had dat de deurpost zeer laag was, knalde zij daar met haar hoofd tegenaan. Het arme kind zeeg neer en liet woorden horen, die we van haar NOOIT eerder gehoord hadden.

Zaterdagochtend was Pieter Stolwijk (districtscoördinator van Floron) uitgenodigd om ons wat botanisch interessante plekjes te laten zien. Op het bedrijventerrein Marssteden aan de rand van Enschede lag een mooi braakliggend terrein met een bodem van arme zandgrond. Hier troffen we o.a. kleine leeuwentand die opvalt doordat de lintbloemen wat onregelmatig en relatief ver uit elkaar staan waardoor de hoofdjies een rafelige indruk maken en natuurlijk door de gebogen knoppen. Verder hazenpootje, rapunzelklokje, grote keverorchis, kleine zonnedauw, egelboterbloem, waternavel, de kleinste schermbloemige (favoriet van Annet). Aldaar zag Peter de gele luzernevlinder als een raket voorbijkomen. We vonden ook schildereprijs, volgens Peter was dat niet zo, omdat het een veel te kleine plant was, de Heukels erbij gehaald en wat bleek? Het was toch schildereprijs, alleen in een miezige uitvoering. Hieruit blijkt maar weer eens dat de grootte van een plant niet doorslaggevend is.

Annet, die een voorkeur heeft voor minuscule plantjes liep triomfantelijk met de kleinste varen uit de Nederlandse flora in haar hand: de pilvaren, een waterplant en tevens rode lijstsoort. Peter nam waar: grote keizerlibel, oeverlibel, watersnuffel, lantaarntje, icarusblauwtje en een kleine vos. Na Marssteden reden we naar een particulier terrein genaamd Strootman. Aldaar veelstengelige waterbies, veel zonnedauw, blonde, blauwe en lage zegge. Hier troffen we een plant die we nog nooit gezien hadden: de stijve moerasweegbree (eerst zie je drie plantjes later zie je er heel veel) en dat op kurkdroge grond. Ook hier veel juffers, een viervlek, hoogveen zweefvlinder en een groot dikkopje.

Terug bij de auto's een kleine ijsvogelvlinder, heel leuk! We vervolgden onze weg met de auto naar de zogenaamde Oelelocatie langs de A35. Aldaar grasmuur, kale jonker, veel rietorchis (voor ons heel gewoon, want Zoetermeer staat er vol van) en heel bijzonder: kleverige ogentroost, de zoveelste rode lijstsoort. Pieter was hier ook heel blij mee, hij wist niet dat deze plant daar voorkwam. Langs de snelweg: zilte schijnspurrie, deens lepelblad en stomp kweldergras, de snelweg over gestoken en daar nog blaaszegge en holpijp. Terug op de boerderij lieten we ons de gehaalde chinese maaltijd goed smaken. 's Avonds bleven Sinie en Evelien op de boerderij; de anderen liepen nog een rondje met als resultaat: boswederik, bosbies en witte snavelbies.

Na de wijn gingen we rond 0.00 uur weer naar bed. Dit was een bijzondere nacht. Evelien gaf een zaagconcert en even later draaide Anton zich om haar op een ander toonhoogte te begeleiden. Johan liet zich ook niet onbetuigd en zette de contrabas in. Peter wist niet hoe snel hij orhopax in zijn oren moest stoppen. Sinie bedacht een list om deze ouverture te beëindigen. Ze knipte met haar vingers; toen dit niet hielp ging zij langs de snurkers al vingerknippend op 2 cm. afstand van de oren.

Zondagochtend naar het Witteveen gereden, auto geparkeerd en gewandeld door het veengebied. Anton bezorgde ons nog doodsangsten en liep dwars door het veen. Hij wilde een stukje afsnijden en kwam bij een moerassig gedeelte. Evelien zag hem in haar gedachten al wegzakken en stierf duizend doden. Gelukkig is dit niet gebeurd, maar zij heeft hem wel bestraffend toegesproken. Aan de rand van het bos bij een vennetje werden tientallen heideblauwtjes gesignaleerd; Peter zag de roodbandbeer (man) nachtvlinder.

Later in het drooggevallen veengebied zagen de voorbijgangers een vreemd spektakel. Diverse mensen op de knieën met het gezicht op de grond en het achterwerk omhoog. Wat is hier aan de hand? De PWG maakt foto's van de kleine en de ronde zonnedauw. Johan merkte op: "ik heb nog nooit zoveel zonnedauw bij elkaar gezien!" Dit kwam omdat je er door de grote droogte nu zonder problemen bij kon komen. Verderop groeide knopig helmkruid waar veel kuifvlinderrupsen op zaten. Anton, Evelien en Peter hadden voor vandaag meer dan genoeg gezien en liepen richting geparkeerde auto's. Dit was achteraf gezien nog een flinke wandeling. Vermoeid maar voldaan rustten we bij de auto uit en dronken wat, namen afscheid van de rest en keerden huiswaarts.

Fig. 3 Haagmolenbeek

Tilly Kester

Op advies van Pieter Stolwijk stortten de overgeblevenen zich 's middags op de Haagmolenbeek. Een pad met rechts een hooggelegen akker met vooral veel windhalm en links de heldere beek met stromend water en waterplanten als gekroesd en drijvend fontijnkruid, gele plomp en witte waterlelie. Langs de oevers moerasvergeet-mijnietje, slanke en grote waterweegbree, blauw glidkruid en slanke waterkers. Uiteraard ontbraken ook de libellen niet. Naast de ons bekende soorten vormden vooral de weidebeekjuffers een grote attractie. Even verderop, ter hoogte van een klein watervalletje kon Annet het dan ook weer niet laten het water in te kruipen om weidebeekjuffers te fotograferen! Een mooi slot van een zeer geslaagd plantenweekend. We danken Sinie dan ook nogmaals voor haar bemiddeling en inzet.

3. Braakliggende terreinen rond een wijk in aanbouw

op 5 juli 2006

Anton van den Berg

Onderzoeklocatie: Oosterheem, braakliggende strook tussen een deelplan in aanbouw en de HSL (km-hok 30.58.33)

Aanwezig: Evelien, Tilly, Johan, Peter, Fred R. Fred J. en Anton.

ETI • HIFN

E. Hallier, 1886

Fig. 4 Vierzadige wikke

De eerste keer, dat deze locatie verblijd werd met een bezoek van de plantenwerkgroep was 20 april j.l. Toen was het nog vroeg in het seizoen en was er nog weinig spannends te ontdekken, hoogstens wat rudimentaire overblijfselen van agrarische activiteiten van voorbije tijden. Bij de eerste stap op het veld werd spontaan het spruitjeslied ingezet. Je zag ze niet, maar ruiken des te meer. Maar met zeven "man" sterk in het veld, vind je veel en dat bleek te kloppen, de teller stond na zo'n twee uur op ruim 100 soorten. Direct al bastaardklaver en gekroesde melkdistel. Gelijk werden de hoofden gebogen over een op het eerste gezicht bijzonder grasje: de slofhak. Helaas was er volgens mij geen eensluitende mening en zo die er al was heb ik hem gemist.

Al lopend, zoekend en kijkend waren we eerst getuige van de verplaatsing van het eerste HSL-railvoertuig: de checktrain.(controle van rail, bovenleiding e.d.) Van de overvliegende insecten zagen we de oeverlibel, een heidelibel en het icarusblauwtje. Bij het naderen van zijn schuilplaats vloog een patrijs op. Weer de ogen gericht op de grond: grote kaardebol, kruipende boterbloem, witte krodde, moeraszuring en diverse klaversoorten, je zou er jassen van kunnen maken, klaverjassen.

Verderop: heelblaadjes, mel- en stippelganzevoet, beklierde duizendknoop, gewone duivenkervel, hoenderbeet, gevleugeld hertshooi, zomprus, kluwenzuring en opvallend veel vierzadige wikke.

Op een gegeven moment kwam de groep op een bekende en voor hen die 20 april j.l. dit veld al eens bezochten, een beruchte plek: het wilgenveldje (-plekje zo u wilt). En net als de vorige keer ontspan zich weer de discussie over de kat-, schiet- of kraakwilg. Nou ja, wie gaat de kat de bel aanbinden of een haas schieten en daarna een kraak zetten? Maak dat de kat maar wijs. schiet mij te binnen op weg naar een kraakpand. Verder nog een hele akker vol met timotheegras, wordt dit gras hier commercieel gekweekt? Op weg naar de weg troffen we nog nog akkerwinde en uitgebloeide echte valeriaan aan. Aan het eind van de avond gaf vooral de lage zon een bijzondere kleur en sfeer aan het geheel. Helaas was dat niet meer terug te vinden op de foto's die Fred Reeder deze avond heeft gemaakt.

4. Een plantenzoektocht rond Den Hoorn

op donderdag 20 juli

Johan Vos

Op weg naar het buurtschap Den Hoorn moest ik denken aan de tekst op de website "ook al zijn we met weinigen, de tocht gaat in principe altijd door". Ik had alleen maar gehoord van mensen die wegens vakantie niet zouden komen en vroeg mij af wat ik zou doen als er deze warme zomeravond helemaal niemand zou verschijnen. Me niet laten kennen en alleen op pad gaan, nam ik me voor. Op dat moment kwamen Peter en Ben aangefietst. Na nog wat gefilosofeer over de tweede hittegolf van 2006, die na een reeks dagen met temperaturen van ver boven de dertig graden een feit was, gingen we op pad. Eerst langs de Zegwaardse wetering met oever- en waterplanten als kalmoes, grote egelskop, watermunt, zwanenbloem en in het water massaal grof hoornblad en plaatselijk witte waterlelie, watergentiaan en kikkerbeet. Wat opviel waren de wel zeer "ruw gemaaide" bermen en de schade die de maaimachine aan de oeverbegroeiing had aangebracht. Hier en daar was het gemaaide gras zelfs in grote hopen in het water terecht gekomen. Op onze tocht werden we bijna continue begeleid door het gekrijs van halsbandparkieten en hoog in de lucht het gegier van groepen gierzwaluwen. Een groot deel was volgens Peter al weer uit ons land vertrokken. Toen het onderste stukje Palenstein (Boisotring en directe omgeving) doorgelopen. Bijna overal waar we keken zagen we gehoorde klaverzuring tussen de stenen en tegels. Later ook weer eens moerasdroogbloem. In een achterompaadje tussen de tuinen door wachtte ons een grote verrassing: dubbelkelk, een nieuwe soort voor Zoetermeer! Evelien en Anton hadden deze zeeuwse soort vorig jaar voor het eerst in deze regio ontdekt in Nootdorp, net buiten Zoetermeers grondgebied.

Fig. 5 Grote Boterbloem

Toen maar weer terug naar de wetering en daar wachtte ons de tweede verrassing van deze avond: grote boterbloem! Drie exemplaren in de wetering groeiend. Wat verder opviel waren de zwermen gamma-uiltjes op de moerasandoorn, een nachtvlinder die overdag vliegt en dit jaar erg talrijk is. Langs de Schinkelweg zijn we uiteindelijk weer terug naar Den Hoorn gelopen. In de oeverzone kwam massaal een tandzaadsoort op, die later als smal tandzaad kon worden gedetermineerd. Verder nog even in een emmer gekeken op verzoek van twee meisjes die twee jonge ruisvoortjes hadden gevangen. Op het parkeerterrein van de inmiddels naar een bedrijventerrein vertrokken Impala-garage troffen we vervolgens de grootste populatie straatliefdegras aan die ik ooit in Zoetermeer heb gezien. Het verhaal van de snelle verspreiding van deze nieuwkomer over Nederland (de zadjes die in de gleuven van autobanden waren meegereisd) kwam ineens weer tot leven. Ook dit keer weer een sfeervolle avond met een aantal leuke botanische verrassingen.

5. Verstoord, gestoord, of toch gewoon natuurlijk

Annet de Jong

Na een week van veel regen en wind scheen het zonnetje weer volop op zaterdagmorgen 5 augustus. Niet te heet en niet te koud. Kortom heerlijk weer om naar buiten te gaan. Om tien uur waren we met z'n vieren: Johan, Anton, Fred en ik op weg naar de in het voorjaar aangelegde natuurvriendelijke oevers aan de Floraplas.

De eerste aanblik van de oever was op z'n zachtst gezegd zeer onaantrekkelijke. Onder de grote bladeren van het groot hoefblad, die na de ingreep weer massaal waren herrezen was niets interessants te zien. Goed gemust begonnen we met het opnoemen van de soorten die "gestreept" moesten worden: grote weegbree, grote brandnetel, rode klaver, witte klaver, akkerdistel, varkensgras enz

Opvallend was de grote hoeveelheid prachtig bloeiend rood guichelheil, gewoon direct aan het water. Zo waren er nog meer planten die ecologisch niet thuis horen aan de een natuurvriendelijke oever. Een verklaring kan zijn dat de grond recentelijk flink is omgewoeld en dan komt het verleden letterlijk aan de oppervlakte. Ook hier is natuurlijk sprake van grond met een agrarisch verleden. Leuk was de grote waterweegbree, die in ruime mate aanwezig was aan de waterkant en prachtig bloeide. Van de bij vergissing aangeplante slangenwortel (*Calla* i.p.v. *Caltha*) vonden we nog één vegetatieve uitloper. Verder heeft een oeverlibel onze aandacht getrokken en hebben wij hem een tijdje bewonderd.

ETI • HIFN

A. Masclef, 1891

Fig. 6 Rood guichelheil

Annet de Jong

Fig. 7 IJzervaren (*Cyrtodium Fortunei*)

Direct aan deze oever grenst het Balijbos. Dit gebied was nog niet eerder door de plantenwerkgroep bezocht dus struinden we meteen van het pad af het bos in. Hier werden we blij verrast op enkele prachtig bloeiende exemplaren van hondspeterselie, ook weer een bewijs van het agrarische verleden van het gebied. Verder struinend viel ons op dat de onderbegroeiing in dit bos nog vrijwel afwezig was, het was er dan ook behoorlijk donker. Opeens suggereerde Johan dat er hier misschien wel varens te vinden zouden zijn. Op datzelfde moment werden de eerste varens gemeld, de mannetjesvarens en de brede stekelvarens. Ook troffen we wat struikjes van de aalbes en de zwarte bes aan in de ondergroei. Zo langzamerhand krijgt de aanplant toch een meer natuurlijk karakter. Opeens viel mijn oog op een varen, waarvan ik in eerste instantie dacht; die hoort in een pot op de vensterbank thuis. Al gauw kwamen we op een ijzervaren uit, maar volgens de flora groeit die

uitsluitend op muren. De foto's zijn ter beoordeling naar Ton Denters en Joop Mourik verstuurd. (NB: later kwam de bevestiging van deze vondst uit België: het betreft hier *Cyrtanium fortunei*, een ijzervaren die er in vergelijking met de tot nu toe uit Nederland bekende soort (*Cyrtanium falcatum*) een meer terrestrische levenswijze op na houdt. In België is dit trouwens de meest voorkomende soort). Het gaat hier dus om een voor Nederland bijzondere soort. Uit het bos komend en weer wat in de zonnestralen lopend, stal een bruin zandoogje onze aandacht. Hij of zij was nog fotogeniek ook! Wat zouden de vissers aan de Floraplas over ons gedacht hebben? Verstoor onze rust nou niet, gestoord zijn jullie dat jullie dat onkruid zo interessant vinden. Voor ons was deze ochtend natuurlijk weer zeer de moeite waard geweest.

6. Een unieke plantenbepaling aan de Voorweg

op woensdag 16 augustus

Fred Reeder(I) en Fred Janssen(II)

ETI • HIFN

E. Hallier, 1885

Fig. 8 Gehoornde klaverzuring

(I) De vorige keer dat we bij de trouwboerderij aan de Voorweg hadden afgesproken (31 mei dit jaar) was het een koude avond in het voorjaar, nu een zwoele zomeravond in augustus. In Scheveningen kwam het water deze avond met bakken uit de hemel. Die bui zagen wij dan ook hangen zoals dat heet. Wij hadden daar nog geen last van. Sterker nog, ondanks de regendreiging was de opkomst deze avond historisch groot. Voor zover ik weet is het in al die jaren dat we dit doen en dat is inmiddels ruim 14 jaar, nog niet eerder voorgekomen dat we met 11 personen bij elkaar kwamen voor een avondje planten zoeken. We besloten dan ook om de groep op te splitsen en dat is dan ook de reden dat u twee verslagen van deze avond aantreft. Beide geschreven door een Fred. Ons groepje bestaande uit Annet, Inge, Peter, Anton en Fred kregen een lijst met wetenschappelijke namen om aan te strepen. Dat hield dus in dat Annet streepte en er 4 vertalers al of niet geholpen door de flora haar hielpen bij het opzoeken van de juiste namen. Wij stroopten als eerste de parkeerplaats en de volkstuinten aan de rechter zijde van het pad af naar de hoeve Meerzicht. Aangestaard door lakenvelders in de wei noteerden we soorten als kleine majer, gehoornde klaverzuring, akker- en veldereprijs, klein kaasjeskruid, hopklaver en gewone melkdistel. Peter en Annet raakten soms in de war omdat de wetenschappelijke namen in de nieuwe flora behoorlijk veranderd waren maar we kwamen er wel uit. Langs de Voorweg tot aan de spoordijk stonden weer de bekende waterminnende planten als wolfspoot, grote egelskop, liesgras en riet.

Op het wat omgewoelde gedeelte stond veel beklierde duizendknoop, veenwortel, spiesmelde en melganzevoet. Terwijl de bui dreigend richting de kust afboog werd het tijd om terug te gaan naar de parkeerplaats waar de andere groep inmiddels ook weer was aangekomen.

(II) De inventarisatie van ons groepje begon op het volkstuintencomplex zelf. Veel tuinen werden niet meer onderhouden. Dit leidde tot de vondst van vele planten die het vooral goed doen op voedselrijke, omgewerkte grond, zoals de gehoornde klaverzuring (*Oxalis corniculata*). Het is een plant die oorspronkelijk uit Zuid-Europa afkomstig is en in Nederland vooral wordt aangetroffen in moestuinten en plantsoenen. De bloei is van april tot oktober en de bloem is geel. Ook werd veel perzikkruid (*Persicaria maculosa*) aangetroffen, ook dit is een plant die vooral op omgewoelde, omgewerkte, voedselrijke en vochthoudende bodem wordt aangetroffen. Haar naam houdt verband met de kleur van de bloemen en de gelijkens van de bladeren met die van de perzik. Uit perzikkruid worden etherische olieën gewonnen, die worden gebruikt tegen longaandoeningen

gewrichtsontsteking, diarree, jicht en chronische eczeem. De bloeiwijze is een aar of een aarvormige tros. Een typische volkstuintsoort is de kleine majer (*Amaranthus blitum*). Deze plant komt oorspronkelijk uit het Middellandse Zeegebied, maar is hier al eeuwen ingeburgerd. In Nederland is ze vrij zeldzaam. Je vindt haar gewoonlijk langs zandige rivieroeveren, in de duinen en op kwekerijen. Haar taaie, liggende stengels kunnen goed tegen betreding, zodat je haar zelfs tussen stoeptegels kunt aantreffen. Vroeger werd ze wel als groente, een soort spinazie genuttigd. De kleur van haar bloemen is groen en de bloemen hebben de vorm van een ster. Ook vonden we het kroontjeskruid (*Euphorbia helioscopia*) die haar naam dankt aan de bloeiwijze, die bestaat uit vijf stervormige stralen en die op een kroontje lijkt. Ook het kroontjeskruid houdt van omgewerkte, voedselrijke en vochthoudende grond. Een andere, in Nederland algemeen voorkomende plant is heermoes (*Equisetum arvense*) die je aantreft op kale, min of meer vochtige zandgrond. In tuinen kan zij een lastig onkruid vormen, omdat haar wortelstokken diep in de bodem liggen. Van de groene delen van de plant wordt thee getrokken die werd gebruikt tegen hoest en reuma. Bovendien schijnt de thee blaas- nier- en bloedzuiverend te werken. Hoewel ik nog nooit de tong van een zwaluw heb mogen aanschouwen vonden we toch ook een plant die deze naam draagt, zwaluwtong (*Fallopia convolvulus*).

Annet de Jong

Fig. 9 Plantenwerkgroep aan de Voorweg

Zoals gezegd dankt zij haar naam aan de vorm van haar blad, dat op de tong van een zwaluw lijkt. Meestal vind je haar op een voedselrijke bodem. Als onkruid is ze moeilijk uit te roeien, want de wand van haar vruchten is ondoordringbaar voor bestrijdingsmiddelen. Zij bloeit van juli tot de eerste vorst. De bloeiwijze kan verschillen van een bundel of krans tot een aarvormige tros. De bloemen zijn groen van kleur en klokvormig. Ook vonden we een vingergras waarvan werd verondersteld dat het het steeds algemener wordende harig vingergras of bloedgierst (*Digitaria sanguinalis*) was. Maar wat bleek na uitgebreide determinatie? We hadden hier van doen met de eerste vondst (voor Zoetermeer) van het glad vingergras (*Digitaria ischaemum*)! Zie ook elders in dit blad. Een andere plant die van vochtige, zeer voedselrijke zandgrond en zandige klei, maar vooral van omgewerkte grond houdt is de korrelganzevoet (*Chenopodium polyspermum*). Vandaar dat je haar vooral aantreft als onkruid in moestuinen. De bloeitijd is van juli tot september. De bloeiwijze is een in pluim. De

bloemen zijn groen van kleur. Ook troffen we een paarse dovenetel (*Lamium purpureum*) aan. Hoewel zij weinig eisen aan de grondsoort stelt, zie je haar toch het meest op een droge zandbodem. Zij bloeit van maart tot oktober in een bundel of krans. De lipbloemen zijn paars, violet, purper of lila.

Verder bleven de grote ereprijs (*Veronica persica*), de akkerkers (*Rorippa sylvestris*) de kleine ooievaarsbek (*Geranium pusillum*), de kleine en grote brandnetel (*Urtica urens* en *U. dioica*), knoopkruid (*Centaurea jacea*) niet onopgemerkt.

Een echt "onkruid" is de hanenpoot (*Echinochloa crus-galli*), die met een pluim bloeit. Op de lijst van meest gevreesde onkruiden ter wereld neemt hanenpoot de derde plaats in. Vooral in maisakkers komt zij vaak voor, waar zij pas ontkiemende planten verdringt.

Verderop werd nog de gekroesde melkdistel (*Sonchus asper*) aangetroffen, een plant met een licht breekbare stengel, die wit melksap bevat. De geslachtsnaam *Sonchus* komt van het Griekse woord "somphos" en betekent: "week, zacht, slap of hol". Ze groeit op vochtige, voedselrijke, liefst ammoniakhoudende minerale grond, die niet te zuur mag zijn. De plant lijkt in uiterlijk en standplaats erg op de gewone melkdistel (*Sonchus oleracea*). Om ze uit elkaar te houden, heb je een loep nodig. De "gekroesde" heeft een smallere vrucht (nootje) dan de "gewone" zonder dwarsricheltjes maar met kleine terugwijzende knobbeltjes. Op het nootje zitten zogenaamde pappusharen, die ook terugwijzen.

De naam van het straatliefdegras (*Eragrostis pilosa*), wat we eveneens aantreffen, is minder veelbelovend dan op grond van de naam mag worden verwacht. De plant komt oorspronkelijk uit tropische en warm gematigde streken. Zij werd in 1959 voor het eerst in Rotterdam aangetroffen. Waarschijnlijk worden haar zaden via autobanden verspreid. De plant groeit op warme, vochtige en stevige plaatsen met een verdichte bodem. Soms vind je haar in wielsporen, in bermten of op veel betreden plaatsen. Zij bloeit in pluimen. De bloemen zijn paars, violet, purper, lila en/of groen.

Klein kaasjeskruid (*malva neglecta*). De naam heeft de plant te danken aan haar vruchten. Zij lijken namelijk op ronde platte kazen. Ook haar wortelstok zou een kazige lucht hebben. Als je het kaasjeskruid ergens ziet staan, geeft dat aan dat er op die plek veel ammoniak in de grond zit. Ze staat langs hekken en heggen, vooral op plekken waar regelmatig uitwerpselen van honden liggen. De bloemen, die wit, roze of rood van kleur zijn, worden in veel theemengsels tegen hoesten gebruikt.

De avond begon al aardig te vorderen. De lucht werd dreigend donker. Uit het donkere wolkdek richting kust kwamen de eerste bliksemstralen. In de verte hoorden we donderslagen. Uit het lawaaierige gekrijs van een alsmaar overvliegende halsbandparkiet konden we afleiden, dat hij/zij onaangenaam verrast protesteerde tegen de snel donkerwordende hemel, waardoor de voorgenomen slaapplek niet meer kon worden bereikt.

Wij verlieten het volkstuintencomplex om de begroeiing van de Voorwegwetering aan een nader onderzoek te onderwerpen. Niet helemaal onlogisch troffen we daar een totaal andere plantengezelschap aan. Behalve waterplanten als kikkerbeet (*Hydrocharis morsus-ranae*), de uitgebloeide gele lis (*Iris pseudocorus*) met haar grote doosvruchten, bloeiende zwanenbloemen (*Butomus umbellatus*) met haar roze enkelvoudige schermen, vonden we ook bitterzoet (*Solanum dulcamara*). Deze plant heeft voorkeur voor een voedsel- en carbonaatrijke bodem. De sappen uit de jonge scheuten van bitterzoet worden in de geneeskunde gebruikt tegen reumatische gewrichtsaandoeningen, maar ook tegen bronchitis en astma. Ook troffen we er smeerwortel (*Symphytum officinale*). Deze plant is zeer algemeen. en doet het goed op natte, zonnige, beschaduwde plaatsen op een carbonaat- en voedselrijke, minerale bodem. Ze dankt haar naam aan de taaie, gomachtige substantie, die uit haar penwortel wordt gewonnen en die werkzaam is als middel tegen wonden. De wetenschappelijke naam *officinale* betekent, dat de plant in de (vroegere) apotheek aanwezig was.

Na ook de kleine watereppe (*Berula erecta*) niet te hebben gemist kwam in de verte de andere groep al aangewandeld. Na enige wetenswaardigheden te hebben uitgewisseld werden alle deelnemers door Annet op de foto gezet (*Fig. 9*), zie (inmiddels ook) de website van de plantenwerkgroep, afdeling Zoetermeer.

Het moerasvergeet-mij-nietje (*Myosotis scopioides* subsp. *scopioides*) vormde een mooie afsluiting van de avond. Een avond, die ik persoonlijk als zeer leerzaam heb ervaren. De lucht was inmiddels aardedonker en bleef zo tijdens mijn race op de fiets naar Rokkeveen. Uiteindelijk is het, op een aantal kleine buitjes na nagenoeg droog gebleven in Zoetermeer. Thuisgekomen hoorde ik op de radio, dat de eerste dag van het jaarlijkse vuurwerkfestival in Scheveningen in verband met het noodweer was afgelast. De rioleringen konden de waterhoeveelheden niet aan waardoor deze overstromden. Het publiek had over de boulevard moeten glibberen. Mijn keus om deze avond aan de planteninventarisatie mee te doen bleek een juiste te zijn geweest.

7. Een Floronexcursie "naast de deur"

op 26 augustus

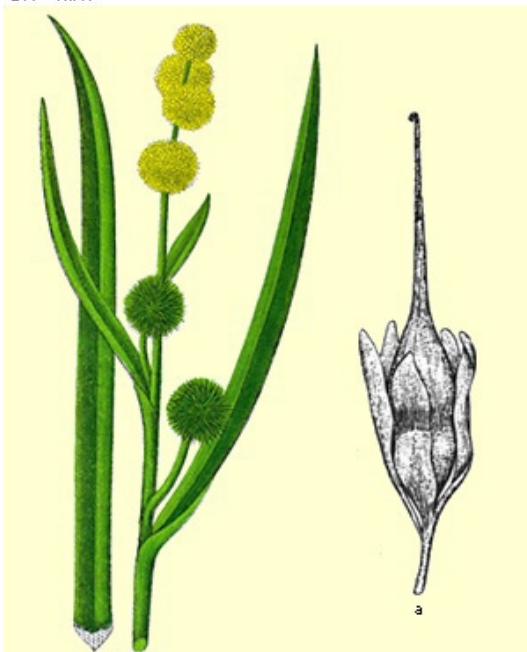
Tilly Kester

Naast onze eigen plantenexcursies probeer ik ook altijd aan een of twee Floronexcursies deel te nemen. Dit keer was dat in de omgeving van Pijnacker, onder leiding van Adri van Heerden. Lekker dichtbij en een gebied waar ik al vaker gefietst en gelopen heb. Een gebied wat erg lijkt op waar ik zelf vandaan kom. Helaas zijn beide gebieden in twintig a dertig jaar tijd behoorlijk op de schop gegaan. De een na de andere wijk en/of bedrijventerrein is of wordt hier uit de grond gestampt. Nog even en het hele gebied tussen Delft en Zoetermeer is verstedelijkt en van de groene weilanden van weleer is niets meer over. Overigens blijft het buurtje De Oude Leede, waar Adri woont, vlakbij de Akkerdijkse Plassen wel bewaard.

Het was door de omleidingen weer even zoeken om bij zijn huis te komen. We werden met koffie en koek ontvangen. Na even bijpraten en uitleg zijn we vanuit zijn huis begonnen. Adri vertelde dat hij van het voorjaar een lijst met voorkeurs KM-hokken had gemaakt. Dat zijn die KM²'s die meer dan 10 jaar geleden geïnventariseerd zijn en nu opnieuw aan de beurt komen. De Oude Leede lag ook in een voorkeursblok, dus we (in totaal 7 mensen) zijn eerst op het terras achter zijn huis gaan kijken. Hij liet ons kransgras zien, een soort die sterk uitbreidt en vaak over het hoofd wordt gezien, op fioringras lijkt en veel voorkomt in stedelijke gebieden. Bij hem stond ook stijf hardgras en zandweegbree, de laatste was op eerste gezicht niet herkenbaar als een weegbreesoort. Langs de oever van de vaart langs zijn huis, zagen we naast de vele gebruikelijke soorten, pluimzegge en glad walstro. Roodoogjuffers vliegen, vertelde Adri, boven water met veel gedoorn hoornblad.

Wederom liet hij het verschil zien tussen oeverzegge (duimnageltongetje en regelmatige baksteentjes) en moeraszegge (spits tongetje en onregelmatige baksteenpatroon). Van een afstandje is waterbies makkelijk te verwarren met pitrus. Waterbies vormt (in water) matjes in plaats van pollen zoals bij pitrus. Aan de andere kant van de vaart achter een paar straten mochten we met toestemming van de boer zijn land in, mits we zijn koeien met rust lieten. Vooral langs de slootjes stonden leuke soorten, met name "natte" schermbloemigen, die je bij ons minder ziet. Kleine waterpepe opgaand langs de slootrand maar ook groot moerasscherm liggend over de hele breedte van een slootje. Het verschil tussen de beide soorten is goed te zien. Groot moerasscherm is donkerder van kleur, glanzender en steviger dan de kleine waterpepe.

ETI • HIFN

Flora Neerlandica, 1948 & E. Hallier, 1880

Fig. 10 Kleine egelskop

Behalve zwart tandzaad zagen we ook knikkend tandzaad, grote egelskop maar ook kleine egelskop, pijptorkruid en watertorkruid, blauw glikkruid, moeraswalstro en waterpeper, zomp- en moerasvergeetmijnietje. Ook vond Adri bloeiend moeraszoutgras, door de loep waren de bloemetjes heel mooi te zien, net kwastjes. Het grasje geeft een draaiend beeld en bij het fijnwrijven van het blad ruik je chloorlucht. Verder is moeraszoutgras niet "gekamerd", in tegenstelling tot zomprus die wel tussenshotjes heeft.

Na dit rondje hebben we bij Adri thuis onze lunch met een heerlijke kop soep genuttigd. Daarna hebben we een ander rondje gelopen, richting Akkerdijkse plassen. Al zoekend en lopend op het fietspad werden we door coureurs bijna van onze sokken gereden. Langs het water hebben we de diverse kroossoorten goed kunnen bekijken. Veelwortelig kroos zie je vaak samen met wortelloos kroos (zeer klein en zonder worteltje), dwergkroos (slagje groter met één relatief lang worteltje), bultkroos en klein kroos. We zagen tenslotte ook een sloot vol met kroosvaren, die in het najaar rood kleurt. Onder een dammetje bij de Akkerdijkse plassen zagen we waterscheerling, langs de oever moeraswederik en iets verderop ook melkepepe.

Het was een bewolkte dag, ca 18-20°C. We zagen op een plant een kleine vuurvlieder zitten en boven de Akerdijkse plassen vloog een bruine kiekendief en een torenvalk.
Al met al vind ik het altijd heel leuk om door het polderland te lopen en daarbij ook je kennis weer bij te spijkeren.

8. Anderhalf uur droog weer in augustus. Wat een bof!

Inge Bauer

ETI • HIFN

E. Hallier, 1887

Fig. 11 Bleekgele droogbloem

Op 31 augustus 2006 hadden we afgesproken bij de Nederlands Hervormde Kerk in de Dorpsstraat. Aanwezig waren: Johan, Tilly, Fred, Ben en Inge. We liepen richting Sint Nicolaas kerk, achterlangs, al snuffelend langs gevels en vuilnisbakken kijkend in verborgen hoekjes. Natuurlijk meteen varkensgras en straatliefdegras maar ook liggend vetmuur. Veel melganzevoet en harig wilgenroosje en in een vochtige hoek bij niet prettig geurende vuilnisbakken mannetjesvaren. Je ziet op zo'n tocht ontzettend veel planten, maar soms vergeet je de meest voorkomende te noemen. Gelukkig roept iedereen meteen: hebben we die al en die?

Wat meer bijzonder is in mijn ogen: veenwortel, maar dan niet aan de waterkant. En zonder zwarte vlekken op de bladeren. Vorige week nog veenwortel gezien met zwarte vlekken aan de Voorweg. Door naar een mooie sloot, die op de grote Dobbe uitkomt. In het water watergentiaan, gele plomp en witte waterlelie. Langs de stoeptrand een rus in een jong stadium. Is het een platte rus, een zomprus of een greppelrus. Het wordt nog uitgezocht. (NB: het bleek toch een zomprus) Verderop langs de Leidsewallen een grote groeiplaats van bleekgele droogbloem. We zijn zo grondig bezig, dat het al begint te schemeren als we achterlangs gaan richting Nicolaaskerk. We vinden onderweg nog zandhoornbloem. In de tuin naast de kerk doorgelopen naar de Dobbe, maar het werd al gauw te donker om de planten nog goed te kunnen onderscheiden.

Het was weer heel genoeglijk. Een mooie avond met heerlijk weer.

9. Opmerkelijke plantenwaarnemingen zomer 2006

Johan Vos

1. **Tongvaren** (*Asplenium scolopendrium*) in het stadshart. Op 12 juli j.l. ontdekte ik tijdens mijn lunchwandeling een jonge tongvaren in een spleet bij de ingang van station Stadhuis. Het betreft een gemetselde muur van hooguit twintig jaar oud waar regenwater langs loopt en de spleet onderaan vochtig houdt. Gedurende de grote droogte van de maand juli leek de varen volledig te verdrogen, in augustus echter herstelde de plant zich in haar oude glorie. En nu maar hopen dat de muur niet zal worden "schoongemaakt".
2. Arno ontdekte op 13 augustus zowel op de perrons van station Zoetermeer Oost als station Zoetermeer (25 exemplaren) **postelein** (*Portulaca oleracea*). Deze warmteminnaar is tien jaar geleden voor het eerst in Zoetermeer waargenomen rond station Zoetermeer Oost. (zie de kwartaalbericht nr. 14 (1996) en nr. 27 (2000) en daarna niet meer.
3. Sinie en Peter meldden op dezelfde dag **moerasmelkdistel** (*Sonchus palustris*) uit het Balijbos, net buiten Zoetermeers grondgebied. Deze indrukwekkende soort (de zes planten waren ruim 2.50 m. hoog) is in deze regionen een nooit eerder waargenomen soort. De soort kan redelijk zout verdragen en treedt soms massaal op in Noord-Holland, vooral ten noorden van het Noordzeekanaal en in de Flevopolders.

Annet de Jong

Fig. 12 Tongvaren

Arno van Berge Henegouwen

Fig. 13 Postelein

4. **Dwergkroos** (*Lemna minuta*) is dit jaar op een groot aantal plaatsen in Zoetermeer waargenomen. Het gaat om een grijsig enigszins langwerpige kroosje (bladschijfjes 1-3 mm groot) waar we ongetwijfeld tot nu toe overheen gekeken hebben. In elk geval werd deze nieuwkomer (dwergkroos is uit Amerika afkomstig en sinds 1988 ook uit Nederland bekend) tijdens de waterbeestjesdag op 2 september j.l. in het water van de ringsloot van de Meerpolder door een waterplantendeskundige definitief vastgesteld. Later troffen we dwergkroos aan in het Binnenpark en in de wetering achter de Dorpsstraat.

Johan Vos

Fig. 14 Hemelboom

Fred Reeder

Fig. 15 Aardaker

5. **Hemelboom** (*Ailanthus altissima*) zaait zich ook in Zoetermeer uit. De vraag van Remco Andeweg uit Rotterdam of wij in Zoetermeer de laatste jaren ook zichzelf uitzaaiende hemelbomen hadden waargenomen kon ik een aantal jaar geleden niet bevestigen. Ik had er zelf nooit goed op gelet en een rondje bellen leverde niets op. Toen Remco op 15 augustus van dit jaar samen met mij Buytenwegh bezocht zagen we er een aantal. Later zag ik ze ook elders in Rokkeveen. Het zoveelste bewijs van het opwarmend klimaat wellicht?

6. **Aardaker** (*Lathyrus tuberosus*) in de Balij, gevonden aan de oevers van het "grand canal". Deze beschermde en aantrekkelijke soort duikt regelmatig op de meest onverwachtse plekken in Zoetermeer op. Op de bekendste groeiplaats in het Westerpark is de soort de laatste jaren duidelijk op z'n retour.

7. **Ruwe bies** (*Schoenoplectus tabernaemontani*) versus mattenbies (*Schoenoplectus lacustris*). Toen we op onze rondje Buytenwegh aan de ringsloot op de daar al sinds jaar en dag voorkomende (matten)bies stuitte werd deze diagnose door de deskundigen onderschreven. Later heb ik in de Balij deze soort nader bestudeerd en kwam tot de conclusie dat hier toch sprake moest zijn van ruwe bies. (blauwe stengels met een knotsvormige voet en slechts één schutblad). Toen we tijdens de waterbeestjesdag wederom aan de ringsloot actief waren, wist ik het ineens niet meer zo zeker,.... misschien toch ook daar ruwe bies?

8. **Groene** (*Setaria viridis*) en geelrode **naaldaar** (*Setaria pumila*). In de jaren '80 van de vorige eeuw heb ik ooit een naaldaar in het Westerpark als groene naaldaar gedetermineerd. In het stedelijk gebied vonden we met de plantenwerkgroep daarna slechts uitsluitend de geelrode. Dit heeft er uiteindelijk toe geleid dat ik niet

meer goed heb gekeken naar deze soorten. Ook in Buytenwegh (in de knik van de hoofdtocht) stond bij mijn weten altijd geelrode naalbaar. Onderzoekers die planten van deze vindplaats ter controle naar het Nationaal herbarium hebben opgestuurd kregen als diagnose echter groene naalbaar! "aangezien het bovenste kelkkafje en het lemma van de onvruchtbare bloem even lang is als het aartje, de borstels voorwaarts ruw zijn en de bloeiwijze-as met zowel lange als korte haren bezet is moeten we het op *Setaria viridis* houden" was het commentaar!

Johan Vos

Fig. 18 Ruwe bies

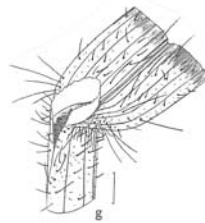

Fig. 16 (g) *Digitaria sanguinalis* (harig vingergras-bloedgerst) blad van boven behaard

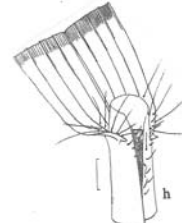
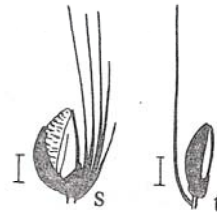

Fig. 17 (h) *Digitaria ischaemum* (glad vingergras) blad van boven kaal, behalve aan de bladvoet

Aartjes, geelrode en groene naalbaar, alleen kelkkafjes zwart afgebeeld

Fig. 19 (s) *Setaria pumila*

Fig. 20 (t) *Setaria viridis*

(geelrode naalbaar) met 5 - 10 geelrode borstels per aartje, zie verder de Heukels' flora.

(groene naalbaar) met 1 - 3 bleekgroene borstels per aartje

9. Eindelijk **kaal vingergras** (*Digitaria ischaemum*) in Zoetermeer vastgesteld. Ook voor de beide vingergrassen geldt dat in Zoetermeer slechts harig vingergras te vinden zou zijn. Op het volkstuincomplex aan de Voorweg hebben we het daar groeiende vingergras echter goed bekeken en kwamen tot de conclusie dat het hier kaal vingergras betreft! Opmerkzaamheid blijft geboden, temeer daar beide soorten op dezelfde groeiplaatsen kunnen worden aangetroffen.

De belangrijkste verschil: het blad is van boven onbehaard, behalve de paar haren aan de bladvoet. Bij harig vingergras is het blad van boven (plus de bladschede) behaard.

Annet de Jong

Fig. 21

10. **Watermuur** (*Myosoton aquaticum*) in het Wilhelminapark. Watermuur is een lokaal zeldzame soort die we op nog maar een paar plekken hebben waargenomen. Het ging dan meestal om één enkele plant. Wie schetste mijn verbazing toen ik op 5 september j.l. in het net gerenoveerde Wilhelminapark deze soort massaal zag groeien in de ruige strook tegen de hoge wetering aan. Watermuur is gemakkelijk te herkennen aan de 5 stempels (i.t.t. de andere muursoorten die zijn uitgerust met slechts 3 stijlen).

GEZIEN IN ZOETERMEER EN OMSTREKEN

10. Eindelijk huismussen in de tuin

Chris van Kampen

Shila Bakker

Fig. 22 Huismus

De huismussen bij mij in de buurt komen dagelijks eten. Daar heb ik steeds naar uitgekeken. De aanwezigheid van een huismus maakt mij blij. Het getsjilp geeft mij een ontspannen zomer- of vakantiegevoel. De afgelopen jaren heb ik op mijn terras meer ijsvogels dan mussen gezien. De broodkruimels van het uitgeschudde tafelkleed worden meestal door eksters, kauftjes of houtduiven gegeten. Nooit een mus te bekennen! Daar is nu dan eindelijk verandering in gekomen. Bijna 2 jaar geleden heb ik een voedselsilo opgehangen, die het hele jaar door gevuld is. Vooral kool- en pimpelmezen maken hier tijdens het broedseizoen dankbaar gebruik van. De uitgeputte ouders komen vooral 's avonds nog even wat eten. Aan een trellisscherm heb ik wat trosgierst opgehangen.

Dit hangt er nu ook bijna 2 jaar (wel enkele keren ververst) en er is nooit echt van gegeten. Maar sinds half juni hebben huismussen de trosgierst ontdekt. Eindelijk!!

11. Slanke waterweegbree

Fred Janssen

Fred Janssen

Fig. 23 Slanke waterweegbree

Ik heb een foto gemaakt van de slanke waterweegbree. Hij stond in de greppel aan de voet van de dijk langs de A12 ter hoogte van het begin van het Balijbos. Is het iets voor de plantenlijst? Het exemplaar op de foto staat in bloei. Witte bloemetjes.

12. Natuurobservaties uit Meerzicht

Arno van Berge Henegouwen

Arno van Berge Henegouwen

Fig. 24 Watersnuffel

Gisteravond (28 juli) in de vooravond hoorde ik een van de vele halsbandparkieten aankomen. Wat ik zag was een grijsgekleurde koekoek die strak west doorvlog achtervolgd door een luidkrijgende parkiet. Een week geleden ongeveer werd mijn aandacht getrokken door een eveneens luidkrijgende vogel die gezien de rondjes die hij vloog niet wist welke richting te kiezen: een ontsnapte (blauwe) huisparkiet. Deze werd nieuwsgierig achterna gezeten door een van de laatste paartjes gierzwaluw die nog boven de wijk vlogen.

Nu de broedtijd over is verschijnen er weer andere soorten in de wijk en de tuin. Vandaag zaterdag de eerste tijtjaf die even in de berk zat en na een minuutje verder vloog naar de volgende boom. En ook de boomkruiper (een maandje of anderhalf niet gehoord) was er weer.

Staartmezen trekken al veel langer door de wijken.

In de vijver hebben zich dit jaar een stuk of drie waterleliebloemen geopend. Een record so far. Behalve de vele lantaarntjes (*Ischnura elegans*) gisteren ook een eileggend vrouwtje watersnuffel (*Enallagma cyathigerum*). Ze verdween bijna helemaal onder water.

Onze bruine kikkers groeien bijna uit hun voegen. En in aantal overtreffen ze alle voorgaande jaren. De zwaarste is minstens 12 cm lang en ziet er breed en zeer voldaan uit. De anderen doen weinig voor deze goliath onder. Zo rond 8 uur 's avonds verlaten ze met zijn vijven het water, een half uurtje eerder voorafgegaan door de jonge kikkers uit het drill van dit voorjaar. We houden de kat binnen, want eergisteren hoorden we uit de bek van de kat een luid angstgekrijs. Gelukkig was de kikker te redden en vanavond meldde hij zich weer als een van de eersten op de vijverrand om de donkere hoek van de tuin in te gaan. Tot 's avonds laat is daar hun gescharrel en gesmak te horen wanneer ze weer eens beet hebben. Ik zal de grootste eens proberen te wegen. Nadeel van de kikkers is de verrijking van het water door hun uitwerpselen en daardoor de ontwikkeling van draadalg. Je moet wat doen om de illusie van een natuurlijk evenwicht in stand te houden. Die flab haal ik er met de hand en een netje dagelijks uit, want anders verstikken de hogere waterplanten. In het heldere water ontwikkelen zich nu mooie plukken watervorkje (*Riccia fluitans*) naast het klein kroos (*Lemna minor*) en onder water zweeft puntkroos (*Lemna trisulca*). De waterviolier breidt zich nog steeds uit evenals de waterpest. kalmoes en waterweegbree blijven gelukkig in hun netje. In de tuin laten druif en appel mooie vruchten zien. Dat wordt smullen.

13. Rode Amerikaanse rivierkreeft

nu ook in Zoetermeer

Johan Vos

HUgo Koopman

Fig. 25 Rode Amerikaanse rivierkreeft

Op woensdag 19 juli meldde H. Koopman een slootje met daarin zoetwaterkreeften (5-10 cm lang) aan de oostkant van de stad bij het van Tuijllpark met de vraag wat voor kreeften dit zouden kunnen zijn. Van Floris Brekelmans (bSR) kreeg ik op zijn vraag het volgende antwoord.

"Dit kan bijna niet anders dan *Procambarus clarkii* zijn, de rode Amerikaanse rivierkreeft. Volgens mij heeft de soort in Nederland zijn oorsprong in Den Haag, waar een restauranteigenaar ze ooit eens heeft vrijgelaten. Inmiddels lopen in Nederland 7 soorten uitheemse rivierkreeften rond, die een negatieve impact hebben op onze ecosystemen.

Daarom hierbij een recept":

Roerei met rivierkreeft en paprika
4 personen,
5 minuten voorbereidingstijd
10 minuten bereidingstijd

Ingrediënten
8 eieren
100 gr rivierkreeftjes
scheutje room
versgemalen peper, zout
boter
1 fijngehakt uitje
paprikapoeder

En nu maar hopen dat het Zoetermeerse water niet teveel schadelijke stoffen bevat.

Bereiden

Breek de eieren in een kom en klop ze heel licht los. Kruid met peper en zout. Smelt boter in een pan met anti-aanbaklaag, fruit de fijngehakte ui 2 minuten zacht tot het glazig is en voeg de eieren toe. Laat op zacht vuur langzaam stollen en roer de gestolde delen voortdurend los met een houten spatel. De eieren moeten zacht en romig blijven. Voeg eventueel een scheutje room en een klontje boter toe om het gaarproces te stoppen en strooi de rivierkreeften over de eieren. Bestrooi met paprikapoeder en serveer meteen.

Eet smakelijk!"

14. Bruine sprinkhanen in de tuin van Annet in de Leyens

Floris Brekelmans

Annet de Jong

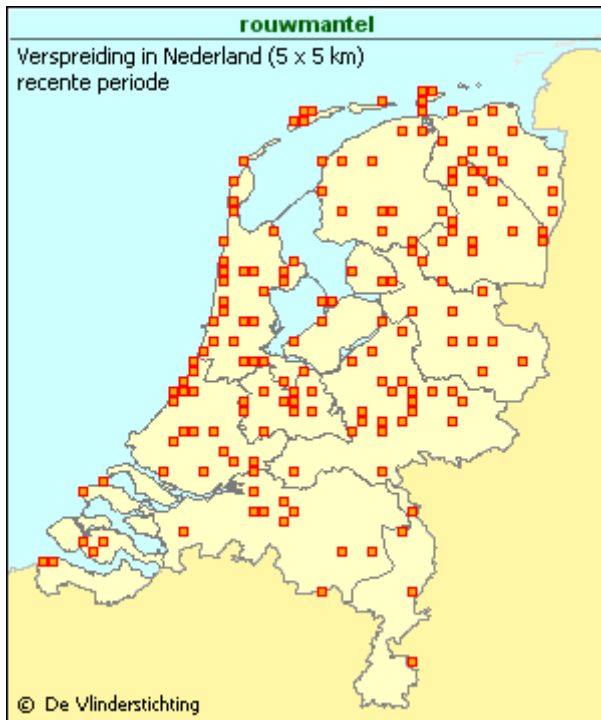
Fig. 26 Bruine sprinkhaan

Op basis van de vorm van de vleugels determineer ik deze springers als bruine sprinkhaan (*Chorthippus brunneus*) Met de bijpassende geluidjes is het determineren een stuk gemakkelijker.

NB: Annet meldde dat het geluid dat deze 3-4 cm grote dieren produceerden "helder en niet hard" was

15. Rouwmantel (*Nymphalis antiopa*) in Rokkeveen

Johan Vos

Vlinderstichting

Fig. 27 Verspreiding Rouwmantel

Op zaterdag 5 augustus heb ik na afloop van de plantensoektocht rond de Floraplas een rouwmantel waargenomen. De vlinder, een zeer krachtige vlieger, vloog op zo'n 1,5 meter hoogte langs de bosjes op het ronde eiland in oostelijke richting. Later zag ik op Waarneming.nl dat in augustus 2006 ook rouwmantels zijn waargenomen in Rotterdam, Sassenheim, Waterleidingduinen, Reeuwijkse Plassen, Meyendel, 's Gravenzande, Delft, Den Haag, Schiedam, Hillegom en Leiden. Of er net als in 1995 weer sprake is van een invasie zal de tijd leren.

Een rouwmantel, een opvallend verschijning met bruinzwarte vleugels en een gele rand, staat te boek als een typische bosvlinder die ook als zwerver een voorkeur heeft voor bosrijke gebieden. De vlinder vliegt in één generatie per jaar van begin juli tot begin juni het jaar erop. De eieren worden afgezet op jonge twijgen van allerlei bomen zoals: wilg, berk, iep en populier. De vlinder overwintert in boomholten of spleten en holten van huizen en schuren. Het vaststellen van voortplanting in ons land is een lastige aangelegenheid. Zelfs in het invasiejaar 1995 is er geen enkel rupsennest gevonden.

Rouwmantels zwerven bijna uitsluitend individueel, zelden worden meerdere exemplaren tegelijk waargenomen.

16. Nachtvliedernieuws

Sifra Corver

Hierbij een samenvatting van het afgelopen seizoen. Het was een schitterend vlinderseizoen en dat geldt zeker voor de nachtvlinders.

Fig. 28 Bosrankdwergspanner

Fig. 29 Schijngammauil

Het heeft mij in elk geval weer enkele nieuwe soorten opgeleverd zoals het kameeltje (*Notodonta ziczac*), de bruine wapendrager (*Clostera curtula*), de levertrek (*Euplexia lucipara*), de populierentandvlinder (*Gluphisia*

crenata) en de springzaadbandspanner (*Xanthorhoe biriviata*). Deze soorten waren al wel bekend van Zoetermeer maar het is toch leuk om ze in de tuin te vangen.

De twee leukste vangsten van dit jaar waren:

- de bosrankdwergspanner (*Eupithecia haworthiata*) op 19 juni 2006, een zeer zeldzame soort, die volgens vlindernet met name in Zuid Limburg voorkomt! Van deze soort heb ik helaas geen rupsen in de tuin agetroffen op clematus. In ieder geval een zeer leuke vangst!
- een behoorlijk zeldzame trekvlinder, de schijngamma-uil (*Syngrapha interrogationis*), met maar 4 waarnemingen op vlindernet in de afgelopen 23 jaar!

Zonet heb ik een rondje in het Binnenpark gemaakt. Dit jaar zaten er weer volop sporkehout- (*Philereme vetulata*) en wegedoornspanners (*Philereme transversata*), beide heb ik ook in de val in de tuin gehad. Vandaag veel dagvlinderrupsen aangetroffen van gehakelde aurelia (*Polygonia c-album*), atalanta (*Vanessa atalanta*), kleine vos (*Aglais urticae*), maar vooral (en daar ben ik blij om) veel rupsen van het landkaartje (*Araschnia levana*)! Vorig jaar waren 2 nesten van het landkaartje weggemaaid, tegenover het veldje dat grenst aan de Zwaartslootseweg. Vooral de brandnetel bij de twee wilgjes aan het water is een geliefd plekje, dus misschien dat er met maaien rekening mee kan worden gehouden. Verder is het Binnenpark echt een geweldig park, met een behoorlijke vlinderfauna. De veldjes waar ieder jaar alles hoog blijft zijn geweldig. Dit jaar heb ik daar ook veel bruine zandogjes (*Maniola jurtina*) zien vliegen.

17. Het aalputmotje

een nieuwe gast in Zoetermeerse huishoudens

Arno van Berge Henegouwen

Ruim een jaar geleden ontdekten wij een merkwaardig vlinderachtig insect in een van de toiletten op mijn werk. Soms zagen we er wel 40 tegelijk. We determineerden de dieren als motvliegjes, *Psychoda spec.*, een lid van de familie van de motmuggen, *Psychodidae*.

Fig. 30 Aalputmotje Volwassen vlieg, *Psychoda spec.*
Schaallijn 1 mm

Ook dit jaar hebben we ze weer gezien. En nu niet alleen op mijn werk. Ik zag er een paar in de keuken bij ons thuis, in het huis van een collega die op ons werk van het zelfde toilet gebruik maakt en onlangs in het nieuwe huis van mijn dochter waar de keukenafvoer tijdens een verbouwing open ligt. We konden ons nauwelijks voorstellen dat deze tere insecten met ons mee gereisd zouden zijn. In de literatuur vond ik, dat deze vliegen in keukenwaterafvoeren, toiletsifons, overlopen en afvoerputjes leven. Maar ook zijn ze aangetroffen in koeltorens, regentonnen, vochtig mos, etc. Hun larven leven van schimmels op rottende stoffen bijvoorbeeld op uitwerpselen die achterblijven in sifons. De volwassen vliegen zijn slechte vliegers en blijven in de buurt van de plaats waar ze als larve opgegroeid zijn.

Ze kunnen dan soms met wel een grote groep op de muur zitten wachten tot het donker wordt. Want het zijn nachtdieren die dan grootste activiteit ontplooiën. Hun larven, zonder ogen en pootlos leven onder water. De volwassen vliegen zijn ook niet vies van vochtige omstandigheden. Ze zijn bedekt met een waterafstotende vetlaag. Ik duwde er laatst een onder water en tot mijn verbazing schoot het dier naar de oppervlakte en vloog weg. De volwassen vliegen eten nauwelijks. Het zijn slechte vliegers die telkens maar een klein stukje afleggen, waardoor het lijkt of ze springen. Het volwassen stadium duurt maar kort, niet langer dan drie weken. Bij ons op het werk is sprake van enkele generaties per jaar. Hoe lang het larvenstadium duurt is ons niet duidelijk geworden. Ook in de winter troffen wij ze aan. De larven leven van organische afvalstoffen. Na een popstadium verspreidt de nieuwe generatie vliegen zich niet ver weg om zich voort te planten. Het gevaar dat hierin schuilt is, dat de vliegen op etenswaren gaan zitten en zo bacteriën en andere ziekteverwekkers overbrengen. Maar literatuur daarover is er nauwelijks.

Waardoor de vliegen zich de laatste jaren zo massaal verspreid hebben is niet helemaal duidelijk. Een mogelijkheid is de bezuiniging op het watergebruik in de wc. Hierdoor spoelen die niet helemaal schoon na gebruik. Een soort, *Psychoda alternata*, wordt in steden in alle werelddelen aangetroffen. Dit duidt op een invloed van de mens. Ook klimaatverandering wordt genoemd. Tenslotte wil ik hierbij een oproep doen aan de lezers om wanneer zij deze vliegjes kennen hun ervaringen te melden in ons blad.

18. De KNNV een dagje uit vissen

Arno van Berge Henegouwen

Op 13 mei hielden we onze eerste hybi-excursie. Johan wilde graag wat meer weten over de verschillen tussen de watertypen in Zoetermeer. Daarom kozen we voor twee locaties dicht bij elkaar die gemakkelijk tijdens één excursie bemonsterd konden worden. De eerste plek was de sloot onder aan de dijk van de ringsloot bij het baggerdepot aan de Zwaardslotseweg. De sloot verkeerde nog in het voorjaarsstadium. Het riet moest nog verschijnen en daardoor waren vroegbloeiende water- en moerasplanten volop aanwezig. Al snel was Johan ervan overtuigd, dat het vaststellen van de biologische waarde van een water geen kwestie is van een kwartiertje schepnetten. Daarvoor is de diversiteit te groot en te divers in de tijd. Ondanks dat was het voor mij een weerzien na een lang afscheid en een genot om de deelnemers te verhalen over slakken die op boven het water uitstekende planten leefden en over de aanpassingen van dieren aan het leven in het water. Parende zoetwaterpissebedden - er zijn tijden dat je nauwelijks alleenstaande dieren vindt - probeerden in het net snel een intiem heenkomen te zoeken. Het was lente.

Fig. 31 Waterbeestjes

Peddel- en roeislag

Waterkevers kennen een paar zwemslagen. Spinnende watertorren doen aan de "peddelslag": links rechts, links rechts, enz. met de achterpoten wat een wiebelende, langzame beweging oplevert. Krachtige slagen, met beide van soepel buigende zwemharen voorziene achterpoten, zagen we bij enkele kleinere waterroofkevers: de "roeislag". Roofkevers met een peddelslag zouden niet aan voedsel kunnen komen. Alleen de grotere spinnende watertorren zijn sterk genoeg om op deze wijze vrij door het water te zwemmen. De kleinere soorten zijn hulpeloos wanneer zij hun voorpoten niet aan een plantenstengel kunnen verankeren. Ze

verdrinken na een tijdje, want ze krijgen hun antenne die helemaal is aangepast om adem te halen niet in contact met de lucht. En dan was er het verschil tussen insecten met een echt larve- en popstadium zoals de kevers en de waterwantsen waar we de jonge dieren nimfen noemen die direct na het uitkomen van het ei al op de volwassen dieren lijken en die schoksgewijs groeien door een paar keer te vervellen. Van de grote soorten geelgerande waterroofkevers en ook van de grootste waterkever van Europa, de pikzwarte of spinnende watertor, konden we geen volwassen dieren vinden, van de geelgerande wel de larven. De larven zijn rovers, met hun kaken beten ze zich direct vast in onze huid. Dat laatste bracht ons op hun eetgewoontes. In hinderlaag liggen ze stil op een waterplantenblad. Oplettend worden ze zodra het water beweegt. Een paddenlarf komt voorbij. Bliksemsnel slaan de kaken in de larve en dan begint de vertering. Uit een kanaal in de puntige kaken vloeit een enzym dat de larf verteert, de vrijkomende sappen worden opgezogen.

Slakken

Dan gingen we in op de kenmerken waarmee je posthoornslakken uit elkaar kunt houden. Kijken naar de grootte, wel of geen kiel en het aantal windingen en hun breedteverhoudingen en dan gaat het wel. Er zaten longslakken en kieuwslakken. De meeste zijn rechtsgewonden, maar een enkeling zoals de blaashorens draaien naar links. De naar links draaiende hebben een uitstulping van de mantel die over de schelp ligt. Het dient als extra ademhalingsorgaan om de longen te ondersteunen in zuurstofarme omstandigheden. Er zijn twee soorten blaashorens waarvan we er een gezien hebben, de bronblaashoren die een stompe top heeft (makkelijk te voelen) en de puntige blaashoren met een spitse top. De laatste soort wordt sporadisch gevonden. Vermoedelijk gaat het bij de puntige blaashoren om uit tropische aquaria losgelaten slakken. Deze slakken laten een afweerreactie zien die er wezen mag. Wanneer ze aangeraakt worden beginnen ze heel snel hun huis te draaien. De reden voor dit gedrag kan zijn, dat ze door zo snel te reageren zichzelf minder goed zichtbaar maken voor rovers. Een vergelijkbaar gedrag ken ik van de ingevoerde en in huis levende trilspinnen. Door heel snel aan een spindraad te trekken raken ze in trilling waardoor ze minder goed te herkennen zijn. Een vergelijkbaar mechanisme, dat zich onafhankelijk ontwikkeld heeft. Andere longslakken die we zagen waren poelslakken en posthoornslakken. Van beide groepen zagen we een paar soorten van groot tot klein.

Nieuwkomers

De puntige blaashoren is waarschijnlijk uit de tropen afkomstig en met aquariumplanten hier gekomen. Maar er zijn legio voorbeelden van dieren en planten die hier oorspronkelijk niet voorkwamen, maar nu als een plaag of op meer bescheiden schaal ingeburgerd zijn. En dat zal voortgaan en op termijn tot een nivellering van de biodiversiteit leiden. Wie wel eens zijn neus in het wad heeft gestoken kan de enorme hoeveelheid wadslakjes niet ontgaan zijn die op de zeesla grazen. Honderd jaar geleden werd een verwant van het wadslakje, afkomstig uit Nieuw-Zeeland, ingevoerd in Europa. De Jenkins-waterhoorn was in mijn jeugd nog zeldzaam, nu zitten de meeste wateren er vol mee. Zo ook de Ringsloot en de sloot aan de voet van de dijk. Aan het succes van deze soort ligt een succesvolle manier van voortplanting ten grondslag: parthenogenese, voortplanting zonder seks. Eén slakje kan een hele sloot na een paar jaar doen "uitpuilen" van nakomelingen. Er wordt onderzoek gedaan naar de variatie binnen deze soort, want de afzonderlijke populaties laten soms grote verschillen zien.

Donker van buik en licht van rug

Wat doe je als waterbewoner om niet verschalkt te worden door een vogel? Onzichtbaar zijn voor rovers van boven en beneden. Vissen zijn donker van rug en licht van buik. Sommige waterwantsen draaien de zaak om. Je kunt twee groepen waterwantsen onderscheiden naar hun levenswijze. Wantsen die ondersteboven zwemmen en ondersteboven tegen de waterspiegel hangen hebben een donkere buik en een lichtgekleurde rug (op een enkele uitzondering na). We vingden vooral onvolwassen stadia van de ruggezwemmer, door Linnaeus toepasselijk *Notonecta* gedoopt. Duikerwantsen, plantenzuigers pur sang, zwemmen zoals het "hoort".

Kreeftachtigen

Waterpissebedden en vlokreeften zijn eenvoudig van elkaar te onderscheiden. Pissebedden zijn traag en plat, terwijl vlokreeften snel zwemmen en zijdelings afgeplat zijn. Van beiden zagen we voorbeelden.

Op het water

Alle mogelijke niches in het water zijn door insecten bezet. Aan de onderkant van het wateroppervlak lopen kleine kevers, aan de bovenzijde op het oppervlak lopen diverse groepen wantsen die met hun lijf boven het oppervlak blijven. Ze zijn al dan niet gevleugeld. Gevleugelde dieren vind je vooral in tijden dat het milieu wat minder stabiel is. Dan gaan ze op zoek naar nieuw leefgebied, maar meestal zie je ongevleugelde dieren. Schrijvertjes drijven op het water maar kunnen ook onder water zwemmen. Wanneer de oppervlaktespanning van het water terugloopt verdwijnen al deze insecten. De grotere schaatsenrijders lopen op de open delen van het water. Vijverlopers blijven dicht onder de kant en klampen zich als het maar even kan aan een plant vast. Wie ze een beetje knijpt zal zien, dat ze net als wandelende takken zichzelf als stokje kunnen vermommen door hun poten langs het dunne lijf te strekken. Ze vallen dan niet meer op, een mooie verdediging. Ook langs de oever zijn wolfspinnen actief. Afhankelijk van de soort dragen ze een wit eipakket aan het achterlijf of ze lopen ermee tussen hun voorpoten

De wetering

Na in het water aan de voet van de dijk gemonsterd te hebben zijn we een paar meter omhoog gegaan om in de ringsloot van de Meerpolder te gaan vangen. Daar vielen de vele oeverspinnen op. Maar ook zagen we hier volwassen duikerwantsen, terwijl we die onder aan de dijk alleen als nimf waren tegengekomen. De ontwikkeling in beide wateren loopt niet synchroon. Waarschijnlijk komt dat door een combinatie van factoren: de kwel uit de wetering bepaalt het karakter van het water aan de voet van de dijk. 's zomers groeit deze vrijwel helemaal dicht met riet, waardoor het water permanent beschaduwd wordt.

Boezem en sloot

Het grootste verschil zat in de planten. Onder aan de dijk vonden we een kranswiersoort. Zij binden kalk en voelen daardoor nogal krakerig aan. Aquarianen onthardden daar vroeger hun water mee. Andere planten waren een sterrenkroossoort, veel draadwieren en sedefonteinkruid. De ringsloot van de Meerpolder was kort tevoren geschoond en dat betekent voor deze zomer minder libellen. Toch vonden we nog aarvederkruid, stijve waterranonkel en heel veel sedefonteinkruid. In de ringsloot veel vis: jonge ruisvoorn en kleine modderkruipers, maar ook jonge zeelt. De laatste is eenvoudig te herkennen aan de ronde rugvin en de zwarte vlek aan de staartwortel. Visbloedzuigers, niet onder aan de dijk gezien, waren hier wel. Ze vinden hun prooi door tegen de golfbeweging in te zwemmen en proberen dan een vissenhuid of liever een kieuw te bereiken. Tot slot de talloze kikkerlarven die in beide wateren rondzwommen. Het zijn belangrijke prooidieren voor allerlei soorten rovers zoals libellenlarven, roofvis en vogels, maar ook volwassen groene kikkers zien in het kroost een lekker hapje.

De excursie kan denk ik heel geslaagd genoemd worden. De tweede was op 2 september. Misschien is er animo om een waterclubje op te richten. Dan kan de KNNV wat vaker uit vissen.

19. Zoetermeerse waarnemingen uit het vogeldagboek

Adri de Groot

Woensdag 12 juli

In het Buytenpark: een grote keizerlibel, een lepelaar, ouderpaar bruine kiekendief met 1 juveniel, twee sprinkhaanzangers en heel veel vogeltjes in het riet, vooral grasmus en kleine klarekiet. Verder een dode mol op het fietspad. Op afstand leek het of het diertje aan het zonnen was, maar aan de druppel bloed aan zijn neus was te zien dat hij door iets was geraakt.

Verder op het snipperpad door het Prielbos de dooiergele mestzwam.

Vrijdag 14 juli

Een sluiptocht door het Prielbos, het piepkleine natuurbos in de Noordwestpunt van Zoetermeer levert me altijd veel plezier op. En insectensteken, mijn handen onvoldoende ingesmeerd. Over het enkele honderden meters lange snipperpad en hier en daar wat vlonders kruip ik als een rups door het bosje. Soms een kwartier stilstaan tegen een boomstam, de dieren komen dan vanzelf naar je toe. Dat overkwam me met twee sperwerjongen die dit jaar in het Prielbos zijn grootgebracht. Het nest wist ik te zitten, maar je kon niet dichtbij komen zonder het te verstoren. Het zat namelijk in de dichte en wilde begroeiing die ook andere vogels aan het gezicht onttrekt. Ik had de sperwers al hier en daar horen bedelen en ineens legde een oudervogel een prooi (een vogel) op zo'n twintig meter op een tak neer. De twee jonkies vreten de vogel in hoog tempo op. Ik kon vanuit mijn wat verborgen positie enkele opnames van ze maken, als de wind er niet teveel takken voor zwiepte. Na hun maaltijd vlogen ze weg, ik hoorde ze niet meer, ze zaten waarschijnlijk uit te buiken.

Twee dode gewone bosspitsmuizen lagen op het pad. Van levende muizen foto's maken lukt meestal niet. Je ziet wel eens fraaie opnames, maar dan wordt meestal gebruik gemaakt van inloopkooitjes. Daar wordt een natuurlijke ondergrond ingelegd, volledig doorschijnend plexiglas of zoiets en dan maar plaatjes schieten. Deze dieren zijn beschermd, dus zijn dat verboden handelingen. Voor onderzoek worden onder stringente voorwaarden inloopkooitjes toegestaan. Ze moeten om de paar uur worden gecontroleerd, anders gaan de muizen dood door stress.

Vorige week vrijdag nog zag ik op het snipperpad heel wat heksenboter. Vers, in verdroogde en verschimmelde vormen en vergane heksenboter. Vandaag was er bijna niets meer van te zien. Op een plek een verdroogde schimmelzwam, op een andere plek was er weer verse boter. Heksenboter kan je tegenkomen van felgele tot dofbruine substanties. Omdat het kruipt kunnen allerlei vormen ontstaan.

NB: De gele variant heet *Fuligo septica* var. *flava* en de witte variëteit *Fuligo septica* var. *candida*. De laatste komt vooral op verse houtsnippers voor.

Adri de Groot

Fig. 32 Dooiergele mestzwam

Adri de Groot

Fig. 33 Bosspitsmuis

Donderdag 17 augustus

Vanmorgen in het Buytenpark geweest. In de zaadrijke begroeiing veel (jonge) groenlingen, ook kneuen en putters. Tegen Stompwijk een grote zilverreiger, een (de) lichte man bruine kiekendief dook in het riet. Langs een pitrusstengel in een poeltje kroop een vrouw gewoon spitskopje (een sabelsprinkhaan).

Een jong konijntje poseerde op het fietspad door het Buytenpark.

Adri de Groot

Fig. 34 Heksenboter wit

Adri de Groot

Fig. 35 Konijn

Donderdag 7 september

Gisteravond heb ik een tijd lang staan kijken naar de spreeuwen die massaal slapen bij de plasjes langs de Noordhovensse Plas. Facinerend om zo'n vijftien a twintigduizend vogels te zien die zich al communicerend gereedmaken voor de nachtrust.

Regelmatig worden in deze tijd van het jaar kwakken gezien, meestal jonge vogels. Meldingen uit de omgeving o.a. uit Zwammerdam, Nieuwkoop, Buytenpark en zie verder o.a. www.waarneming.nl.

Vandaag tegen de middag reed ik langs de Broekweg en zag ik uit mijn ooghoek op een boereinerf een sperwer zitten. Omdat ik de mensen goed ken, ben ik er voorzichtig op af gegaan. De juveniele sperwer had de spreeuw nog maar net geslagen.

In de Zoetermeerse Meerpolder was dit tapuitje vanmiddag op grondhopen aan het foerageren. Leuke vogels! Tapuiten kan je op het ogenblik op wat rustige plekjes regelmatig tegenkomen

Adri de Groot

Fig. 36 Tapuit

Adri de Groot

Watersnip vanmorgen langs de Benthuizer Plas

Maandag 11 september

Eerst was ik nog even in het Buytenpark geweest. Roofvogels genoeg! Een handvol buizerds, even zoveel torenvalken, de man bruine kiekendief die daar gebroed heeft (een heel herkenbare lichte vogel), een vrouw en een juveniel bruine kiek, een sperwer en een man havik. Ook nog een paapje (mogelijk 2) en een tapuit.

Daar ook nog een dode wezel gevonden. Later heb ik het diertje in de tuin gefotografeerd; hij was gaaf en gaat naar het museum. Deze wezel was 20 cm. lang, iets kleiner dan een hermelijn. Andere verschillen met de in mijn omgeving veel vaker voorkomende hermelijn zijn de veel kortere staart (zonder zwarte punt) en de "gekartelde" afscheiding tussen bruin en wit.

Dinsdag 12 september

Spreeuwendwormen behoren tot de boeiendste natuurspectakels. Tegen het donker verzamelen vele duizenden spreeuwen zich op gezamenlijke slaappleatsen bij de Noordhovensse Plas in Zoetermeer. Als je 's avonds in de polders staat zie je ze overvliegen. Ze hebben de hele dag in kleinere groepen op de gras- en bouwlanden hun buik volgepropt met insecten en plantaardig voedsel. Nu is het tijd om te gaan rusten. Merkwaaardig genoeg hoor je alleen hun vleugelslag als ze zwiingend voortstuiven naar de verzamelplekken. Hoe anders is het als ze aankomen op hun slaappleats, die meestal in rietvelden ligt, ook in bomen. Dan kwetteren en tierelieren ze onophoudelijk en luidruchtig. Als er een sperwer zijn avondeten komt halen is het plotsklaps doodstil en vliegt alles omhoog. In spectaculaire verzamelingen van soms (vele) tienduizenden vogels vormen ze grote ballen met grillige patronen waarin ze zich veilig wanen voor de predator. Die ene wordt niet gemist. En dan vallen ze weer neer in het riet, en vervolgen ze hun gesprekken. Waarover praten zij? Niemand weet het. Zelfs niet waaróm ze communiceren. Sociale contacten? Gegevens uitwisselen (over goede foerageerplekken)? Voor de lol? De spreeuwen die in ons land uit het ei gekropen zijn verdwijnen straks met hun ouders naar het zuiden van Engeland, of het noorden van Frankrijk. In hun plaats arriveren spreeuwen uit koudere landen. Die zullen hier de winter doorbrengen. Als het té koud wordt, trekken ze voor de vorst uit naar het zuiden, net als kieviten zijn het vorstgrensvolgers. En in het voorjaar keren ze allemaal terug naar hun geboortegrond.

Woensdag 20 september

Vanmorgen eerst even bij de Benthuizer Plas geweest. Als je de plas rondfietst en de slikrandjes afzoekt, zie je overal watersnippen staan, soms in groepjes, soms alleen. Langs de rand van het eilandje aan de noordkant was een waterral rustig aan het foerageren. Ik stond achter het riet, hij zag me niet. Voordat ik evenwel de telescoop op had kunnen zetten, verdween deze fraai getekende ral met zijn lange rode snavel in de begroeiing.

20. Een nieuwe gids voor de nachtvinders

Arno van Berge Henegouwen

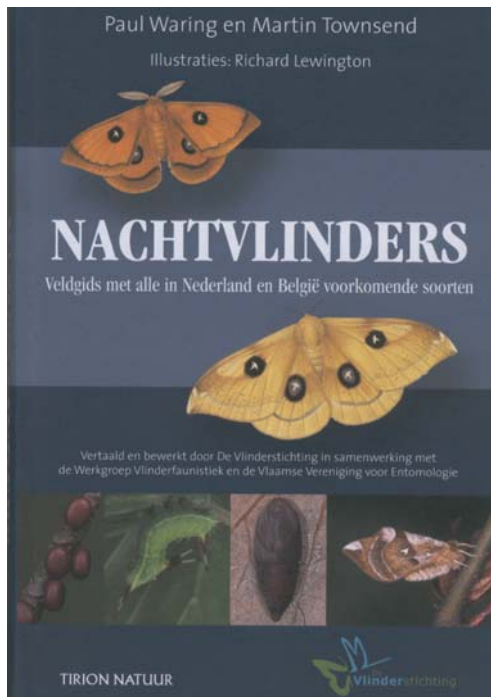

Fig. 37 Nachtvlingergids

Eindelijk wordt de studie van de nachtvinders makkelijk. Bijna een eeuw na het verschijnen van Ter Haars Onze Vlinders, is er nu een overzicht van alle in ons land en België voorkomende grotere nachtvinders (exclusief de micro's). Ter Haars prachtige werk is inmiddels voor de vlindereraar vrijwel onbereikbaar geworden. Zelfs de facsimile die ooit uitgegeven is, is erg duur en natuurlijk incompleet. Want er is zo veel veranderd. Door de toegenomen belangstelling steeg het aantal in ons land vastgestelde soorten snel. De nieuwe nachtvlingergids is oorspronkelijk alleen uitgegeven voor de Britse eilanden. Bij de vertaling is deze aangevuld met illustraties en beschrijvingen van soorten die bij ons wel en aan de andere kant van de Noordzee niet voorkomen. Wat dat laatste betreft hulde aan de uitgever.

De gids is overzichtelijk ingedeeld, de teksten bij de soorten geven veel extra informatie over hun zeldzaamheid. Het tekstgedeelte is aangevuld met foto's van rupsen van de meeste geslachten. Maar waar de gids werkelijk in uitblinkt zijn de met veel zorg gemaakte uitstekende kleurenillustraties. Vrijwel geen enkele soort ontbreekt. De Vlinderstichting heeft met de uitgave voor een mijlpaal gezorgd.

Ik heb maar een advies: laat je niet afschrikken door de prijs, kopen die gids.

Nachtvlinders. Door Paul Waring en Martin Townsend, met illustraties van Richard Lewington. Vertaald en bewerkt uit het Engels door M.Groenendijk en J.van der Meulen
Uitgave Tirion Baarn 2006. ISBN 10 90-5210-625-8.
Prijs Euro 39,95.

21. Slakken en schelpen: zeggekorfslak

Lodewijk van Duuren

Inleiding

In kilometerhok 098-450 (vershoven Amersfoort-coördinaten) in Zuid-Holland is langs de Rotte bij Moerkapelle onverwacht de zeggekorfslak waargenomen in een brede rietstrook. Tussen het riet stond smalle stekelvaren, moeraszegge, harig wilgenroosje en fijnladdermos. Het betreft een venige bodem en het water in de Rotte oogt tamelijk voedselrijk. Omdat deze vindplaats niet zo ver van Zoetermeer is gelegen, is het wellicht mogelijk de soort ook in Zoetermeer onder vergelijkbare omstandigheden aan te treffen.

De zeggekorfslak en de verwante nauwe korfslak hebben een bijzonder beschermde status in Nederland. Zij staan niet alleen op de Rode lijst van Nederland maar ook op de bijlage 2 van de Europese habitatrichtlijn als enige Nederlandse weekdiersoorten naast 33 soorten zoogdieren, amfibieën, vissen, geleedpotigen en planten.

Fig. 38 Duitse postzegel met afbeelding van de zeggekorfslak

Beschrijving

De zeggekorfslak (*Vertigo moulinsiana*) is een zeer klein slakje met een huisje van maximaal 3 mm groot (Fig. 38). Omdat de huisjes van de soorten van het genus *Vertigo* gelijkenis met een bijenkorf vertonen, heten ze korfslakken (Fig. 38). De genusnaam *Vertigo* komt uit het Latijn en betekent "het draaien". Evenals de Nederlandse naam draaihorenslakken een weinig onderscheidende naam voor slakken. In andere talen heten ze whorl snail (Engels), Windelsnecke (Duits) en Maillot (Frans). Maillot is in het Frans de windels waarmee vroeger een baby ingepakt werd. Het huisje heeft wel iets weg van een ingebakerd kind.

Voorkomen

In de eerste druk van het boek *De landslakken van Nederland* wordt gesteld dat de soort vermoedelijk in Nederland is uitgestorven. In de tweede druk komt de soort echter weer met één stip op het verspreidingskaartje voor.

De auteur Gittenberger meldt: "Het is dan ook zeer verheugend dat Th.E.J. Ripken in mei 1982 kon vaststellen dat *V. moulinsiana* nog steeds in het dal van de Geleen leeft". Het is anno 2006 nog steeds een zeldzame soort in Nederland, maar door gericht onderzoek zijn inmiddels veel meer vindplaatsen bekend geworden, ook buiten Zuid-Limburg. Het afgebeelde kaartje (Fig. 39) is inmiddels verouderd want de Zuid-Hollandse vondst staat er nog niet op.

Fig. 39 Verspreidingskaartje zeggekorfslak

Fig. 40 Typisch biotoop zeggekorfslak

Ecologie

De soort komt voornamelijk voor in moerassen (Fig. 40) op moeraszegge, vandaar zijn naam zeggekorfslak. Hij leeft van schimmels die parasiteren op moerasplanten.

Wetenschappelijke naam

De wetenschappelijke naam van de zeggekorfslak is *Vertigo moulinsiana*.

De uitgang -iana van *moulinsiana* duidt op een persoonsnaam. Waarschijnlijk is de soortnaam afgeleid van Charles Robert Alexandre Des Moulins of Desmoulins (1798-1875), een Franse botanicus en natuuronderzoeker. De Engelse naam en de Franse naam bevatten ook deze persoonsnaam: Des Moulins' Whorl Snail en Maillot des Moulins. De Duitse naam is Bauchige (= buikige) Windelschnecke.

Bronnen

- Gittenberger, E., W.Backhuys & Th.E.J. Ripken (1984) De landslakken van Nederland. Stichting Uitgeverij KNNV.
- Gmelig Meyling, A.W., R.H. de Bruyne & S.M.D. Keulen (2006) Inhaalslag verspreidingsonderzoek mollusken van de Europese Habitatrichtlijn. Inventarisatierapport 2004-2005. Zeggekorfslak, Vertigo moulinsiana. Stichting Anemoon.
- Ripken, Th.J.E. (1982) Vertigo (Vertigo) moulinsiana (Dupuy, 1849) levend in Zuid-Limburg teruggevonden. Basteria 46 (5/6): 124.

BUITEN DE VERENIGING

22. Kennismakingsbijeenkomst met de nieuwe wethouder

Annet de Jong

Op maandagavond 28 augustus had het reguliere overleg van de lokale natuur- en milieuorganisaties met de Gemeente Zoetermeer een bijzondere agenda, namelijk de kennismaking met de nieuwe wethouder Frank Spiel. De opkomst was groot. Tien verenigingen waren aanwezig en presenteerden zich met een voordracht van maximaal 5 minuten aan elkaar en aan de wethouder. Van te voren was aan de sprekers gevraagd of zij de volgende aspecten aan de orde wilde stellen:

1. Wat is de kernwaarde van de vereniging/organisatie?
2. Wat zijn de overeenkomsten en verschillen met andere organisaties?
3. Waarin kunnen de gemeente en de verenigingen elkaar in de toekomst versterken?

Met behulp van een Power Point Presentatie heeft Ben Starink onze KNNV-afdeling voorgesteld aan de wethouder. Niet alleen Ben, maar ook alle andere vertegenwoordigers hielden zich keurig aan hun tijd zodat er voldoende tijd overbleef voor discussie, vragen en wensen. Hierbij een korte persoonlijke impressie.

De stemming en de gesprekken waren positief en constructief. Er viel geen onvertogen woord, maar dat wil niet zeggen dat er onderwerpen gemeden werden, integendeel. De verenigingen hebben o.a. de volgende wensen uitgesproken:

Een Zoetermeers Centrum voor Natuur en milieu, regelmatig structureel overleg zodat de verenigingen pro-actief kunnen opereren.

De afgelopen jaren is er veel onnodige energie verspeeld met achteraf protesteren en daar was niemand gelukkig mee. Een voorstel zou kunnen zijn een "Platform Duurzaam" in het leven te roepen om eerder betrokken te raken bij de beleidsvorming. Frank Spiel gaf aan ook zelf graag gevoed te willen worden met de deskundigheid en lokale expertise van de verschillende verenigingen. Ter afsluiting zei hij: wij hier met z'n allen, u en ik zijn al betrokken, laten we ervoor gaan om meer Zoetermeeders erbij te betrekken. Hij sprak de intentie uit om constant door "een groene bril" te kijken. Unaniem vonden de aanwezigen dat het een goede start was om te komen tot een vruchtbare samenwerking. Aan de bar werd na afloop nog intensief over en weer met elkaar gesproken.

Fig. 41 Kennismaking met wethouder Spiel

23. De Waterweek en de ontwikkelingen in het Westerparkwater

Bob de Lange

Op 3 september is de waterweek in Zoetermeer begonnen met naar ik hoop veel aandacht voor de snelle ontwikkelingen in het Westerpark. Gedurende vele jaren waren daar opvallend weinig waterplanten. Slechts op één plek een klein veldje gele plomp (*Nuphar lutea*). Ook viel op dat, zodra de watertemperatuur wat omhoog ging, het water troebel werd, met een doorzicht van maximaal 20 cm. Pas in het najaar werd het water weer helderder.

Dit jaar een grote transformatie. In het voorjaar bleef het water helder en nog steeds is er een doorzicht van 30 tot 40 cm. Gele plomp heeft zich op diverse plaatsen stevig gevestigd. Vooral het water aan het Kennemerland is rijk begroeid met gedoorn d hoornblad (*Ceratophyllum demersum*). Daar staat ook nog steeds breed pijlkruid (*Sagittaria latifolia*) aan de oever.

Helaas ook nog enkel plekken met de grote waternavel (*Hydrocotyle ranunculoides*), een import woekeraar waarvoor het Hoogheemraadschap Rijnland verzoekt meldingen te doen. Dit heb ik ruim een week geleden gedaan voor twee plekken. Je zou dan hopen op een reactie (de computer kun je leren dan terug te schrijven bedankt voor je melding, we komen er spoedig inhoudelijk op terug). Nog liever zou je ter plaatse iets merken van een ingreep. Geen reactie, dus maar gemeld bij de gemeentelijke faunabeheerder, dhr Mart Hoogkamer. Die ging er, hoewel het geen fauna betreft, "iets" aan doen.

Het is moeilijk een verklaring te bedenken. De samenstelling van het water kon nauwelijks de oorzaak zijn, want hetzelfde water, opgepompt naar de natuurtuin, kende aldaar een prachtige begroeiing. Lang hebben we gedacht aan de karpers, die bekend zijn als oorzaak van het vertroebelen van het water door de bagger die zij opwerpen. Door troebel water komt geen licht en dus krijg je geen plantengroei. Ik heb ooit in de Oostvaarders Plassen gezien dat (paaiende) karpers verbazende prestaties leveren in het troebel maken van het water. Het water uitbaggeren kan in dit verband gunstig zijn en vele jaren terug hebben we al bepleit het baggeren goed te plannen in relatie tot de waterplantengroei. Toen is het smalle water aan het Kennemerland uitgebaggerd en de rest van het park stond in de plannen (en staat daar nog steeds). Toch zie ik nog geen invloed van het baggeren op de waterplanten in dat stuk water, daarvoor lijkt het te lang geleden.

Ook de bijzondere weersomstandigheden van dit jaar konden geen oorzaak zijn, de blijvende helderheid van het water was al goed te zien voordat extreme warmte en regenval records deden sneuvelen. Wel hoor ik dat in het kader van het Waterplan de watercirculatie in Zoetermeer is veranderd, waardoor niet langer vuil en schoon water systematisch worden gemengd. Hoe dit uitwerkt voor het Westerpark is mij niet bekend.

De nieuwe situatie van de waterplanten zal stellig grote invloed hebben op de overige vormen van leven. De karpers zullen wat in het defensief geraken en er kan snel een omslag optreden. Bij de vogels zou de fuut last kunnen hebben van dichte begroeiing, de dodaars kan er misschien beter tegen. Zelfs acht ik niet uitgesloten dat de begroeiing moet worden teruggedrongen om de doorstroming in het park op peil te houden.

Na het zware kapwerk, dat eerder dit jaar de gemoederen heeft verontrust (en intussen heeft geleid tot een weelderige opleving van de ondergroei), een tweede belangrijke ontwikkeling in het Westerpark.

24. Noordnatuurnieuws, najaar 2006

Marianne

Het was een raar tuinjaar. De lente was in drie dagen voorbij; na de lange winter overviel de zomer ons met droogte, hitte en zandstormen. De pas laat ontloken sneeuwkllokjes kregen meteen een zonnesteek en krentenbloesem die 's morgens openging was 's middags al weer verdroogd en weggewaaid. In Ter Wisch kozen de geploegde akkers het luchtruim en dat zorgde voor angstaanjagend donkere wolken, waaruit nooit regen viel, alleen stof en zand. Er volgden drie maanden droogte en hitte. We zagen buien naderen en afzwenken, hoorden verhalen van stortregens en overstromingen in de omgeving, maar geen druppel viel op Ter Wisch. De tuin werd al grijzer en kaler. We sproeiden alle regentonnen en de hele waterkelder leeg, spoten in arren moede zelfs met duur kraanwater en ik versleet mijn voeten door het gezeul met gieters. Zo veel jonge aanplant, waarin je al zo veel energie gestoken hebt, dat wil je toch op zijn minst in leven houden.

Maar op 2 augustus barstte eindelijk de verlossende regenbui los. Een wolkbreuk zelfs! Heel ver weg rommelde een gezellig onweertje, en verzaligd stond ik vanuit de glazen tuinkamer te kijken hoe het water modderstromen vormde op de verschroevde tuingrond. Maar toen sprong ik tegen het plafond door een dreunende knal. Alsof er een raket insloeg! Er rolde een vuurbol over de vloer, er spoot licht uit de stopcontacten: de bliksem was ingeslagen. Peter kwam aanhollen uit de bijkeuken en sprak de onvergetelijke woorden: "Wat doe jij nou"? Er hing inmiddels een onrustbarende schroeilucht in huis. We gingen de schade opnemen: de telefoon dood, het modem ontploft, de satellietontvanger verkoold. Voor de rest leken huis en bewoners ongedeerd, afgezien van onze suizende fluitende oren. Nog nooit was ik bang geweest voor onweer, maar nu heb ik geleerd dat je daar op het platteland ontzag voor dient te hebben. Al was het alleen maar vanwege het gedoe om naderhand de elektronica weer geïnstalleerd en werkend te krijgen. Duur mobiel bellen naar KPN en helpdesk, die je in de wacht zetten en met domme pianomuziek je beltegoed wegingelen. Een telefoonkabel die opgegraven moet worden, dus verse kraters in de tuin en hoepla, de beplanting maar weer eens ondersteboven.

Wij delen dit leed met de rest van de straat, waar overal de bliksem uit de stopcontacten sloeg en de daarop aangesloten apparaten vernielde. Bliksem komt dus niet uit de hemel vallen: bliksem schiet omhoog vanuit de onderwereld.

Gelukkig is dankzij de heerlijk overvloedige regenbuien van augustus de tuin inmiddels helemaal opgeleefd, alle kale plekken dichtgegroeid met frisse bossen springbalsemien. Alleen met mijn voeten is het niet meer goed gekomen.

Fig. 42 Grootoorvleermuis

Omdat ik deze zomer dus niet best kon lopen heb ik u geen opwindend natuurnieuws uit de omgeving te melden. U moet het doen met het kleine tuingeburen. In de categorie "klein leed" valt het verhaal van het vleermuisje, dat begin mei vlak bij huis over de grond kroop. Het beestje was meer oor dan muis, en zo klein! Veel kleiner dan de vieren die we doorgaans om huis zien fladderen. Ik zag het aan voor een zielig jonkie dat van zijn moeder was afgevallen. Aangezien ik geen grootoorvleermuisencrèche kon vinden in het telefoonboek belde ik SBB. Daar werd ik nog net niet uitgelachen: mijn "moederloze jonkie" was gewoon een magere vleermuis, net wakker uit zijn winterslaap.

En grootoren zijn volgens hun de meest algemene soort, niks bijzonders. Dus ik moest hem maar aan een boom of zo hangen, dan vond hij zijn weg wel. Goed. Ik heb 'm op een beschut plekje tussen de klimop tegen de huismuur gezet. De volgende morgen hing hij er nog net zo en 's middags lag hij dood, als een verdord blad, op de grond.

Dan was er de merel, die hardnekkig nesten bleef bouwen op de meest onhandige plekken. Achterop de fiets, in een jaszak, bovenop de keukentrap. We haalden steeds het nest in aanbouw weg in de hoop dat ze er een slimmere plek voor zou kiezen, maar toch lag er op zeker moment een nest met mereleitjes op het houten trapje in de voormalige houtstek. Lekker makkelijk voor de poes, zo'n presenteerschaal. Peter heeft toen maar alle toegangen naar de houtstek poesdicht gemaakt. De merelouders vlogen af en aan door de spleet boven de deur. Ze brachten in recordtempo zes stevige jongen groot, die al snel het nest uitpuilden. Daarna zaten die nog een tijdje naast elkaar op de bovenste traptree op hun eten te wachten. Zolang ze in het nest zaten nam moeder keurig hun vieze luiers mee naar buiten, maar toen ze daar uit waren poepten ze de hele schuur onder. De fietsen, de grasmaaier, het gereedschap, alles witgekalkt. Dus voor het volgende nest werd moeder merel toch naar buiten verbannen. Dat bouwde ze, zoals het hoort, in de beukenhaag. Maar toen daar jongen in zaten, kwam een sperwer er dagelijks een wegplukken. We voelden ons schuldig. In de natuur wordt helaas meer gestorven dan geleefd.

En dan de vijver: die was in augustus helemaal dichtgegroeid. Gehuld in waadbroek heeft Peter zich op de waterlelie gestort, die aan alle kanten de toch echt niet kleine vijver uitpilde. Alle bladeren eraf gerukt en, voor zover mogelijk, met de hark de armdikke wortelstokken gerooid. De hark stond krom en Peters rug ook. Toen na dagen de modder was bezonken en het water mooi verlicht werd door schuin invallende zonnestrallen, konden we eindelijk eens de bevolking inventariseren. We telden elf goudwindes, een stuk of tien voortjes met rode vinnen en nog zes grote, bruinige vissen. Brasems, vrees ik, en dat verklaart meteen waarom er middenin de vijver altijd een soort modderwolk hangt. Brasems woelen de bodem om. Bovendien pikken ze met heftig geplons het voer weg voor de andere vissen. Weet iemand van u een truuk om alleen die brasems eruit te vissen? Beloning: een maaltje brasem.

Dan de categorie "leuke verrassingen": soms strooi je, al of niet per ongeluk, zaden uit waarvan je niets op ziet komen. Tot er jaren later ineens een plant opduikt waarvan je je afvraagt hoe die daar nou komt. Zo verschenen er deze zomer in onze tuin sjeke paarsblauwe pluïsbolletjes en een mooie rode stekelloze distel. Beemdkroon, zaagblad? En die moeten haast wel zijn opgekomen uit zaad dat ik VIER jaar geleden meenam uit Domies Toen.

Twee vogelkersachtige struikjes, die ik steeds wilde rooien maar ook steeds weer vergat, stonden in april knalroze te bloeien. In augustus zaten er heerlijk perziken aan, aan elke struik een ander soort. Nakomelingen van de perzik in de kas, gegroeid uit vier jaar geleden uitgespuugde pitten. Alleen zijn deze wilde perziken veel lekkerder dan die uit de kas! Cadeautjes, dus.

Groeten uit herfstig Ter Wisch

25. Natuur- en milieuagenda Zoetermeer

Oktober 2006	Tijd	Activiteit	Plaats (verzamelen)	Kosten	Organisatie
Wo/zat/zon- & feestdagen	14.00 - 16.00	Pony- of ezelrijden	Stadsboerderij De Balijhoeve	€ 0,50 per rit	De Balijhoeve 3620832
Zondag 1 oktober	13.00 - 16.30	Vieringierendag met activiteiten	Stadsboerderij Het Buitenbeest		Buitenbeest 3520624
Woensdag 4 oktober	13.30 - 17.30	Egelopvang met infokraam in bibliotheek Oosterheem	Bib Oosterheem Oostpunt multizaal 2 Hodenpijlstraat 1		Egelopvang Z'meer 3424031
Donderdag 5 okt	14.00 - 16.00	Start cursus 6 lessen bloemschikken okt t/m dec, aanmelden	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29	€ 80,- incl groen en bloemen	Groei en Bloei 3611662
Donderdag 5 oktober	20.00	Start najaarscursus "Met de camera de natuur in" (en 14	Wijkpost Meerzicht	€ 32,50 IVN-lid 27,50	IVN 3310669

		en 26 okt)	Uiterwaard 29		
Zaterdag 7 oktober	van zons- opgang	Euro Birdwatch. Trek telling op telpost Buytenpark	Heuvel nabij brug Richting Stompwijk		Vogelwerkgroep 3163631
Zaterdag 7 oktober	10.00 - 11.30	Workshop bloemschikken, Thema: gedragen pompoen, aanmelden	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29	€ 25,50- incl materiaal	Groei en Bloei 3611662
Zondag 8 oktober	14.00 - 16.00	Dierendag. Demo's schapendrijven Scheren van angorageiten & spinnen	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832
Donderdag 12 oktober	20.00	Dialezing vogeleiland Lesbos	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29		Vogelwerkgroep 3163631
Zaterdag 14 oktober	10.00 - 12.00	Groene ochtend: najaarsruilbeurs	Gemeentekwekerij Industrieweg	gratis	Groei en Bloei 3611662
Zondag 15 oktober	14.00	Paddenstoelen met fotowedstrijd			IVN 3423661
Maandag 16 oktober	20.00 - 22.00	Workshop Nokia en voortuinen aanmelden	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29	€ 10,- incl boekje	Groei en Bloei 3611662
Zondag 22 oktober	13.00 - 14.00	Rondleiding in de natuurtuin	't Westpunt in het Westerpark		Natuurtuingroep 3416896/32115 93
Di en do 24 en 26 okt	10.00 - 12.30	Dagje Stadsboerderij. Aanmelden Ochtendprogramma; verzorgen van dieren	Stadsboerderij De Balijhoeve	€ 5,50	De Balijhoeve 3620832
Di en do 24 en 26 okt	13.30 - 16.00	Dagje Stadsboerderij. Aanmelden Middagprogramma; verzorgen van pony's	Stadsboerderij De Balijhoeve	€ 5,50	De Balijhoeve 3620832
Woensdag 25 oktober	13.30 - 15.30	Kabouterpad voor kinderen van 4 tot 8 jaar in het Speelbos De Balij Duur van de tocht: 45 min	Stadsboerderij De Balijhoeve Kurkhout 100		De Balijhoeve 3620832
Zaterdag 28 oktober	9.00	Wandeling Westerpark	't Westpunt in het Westerpark		Vogelwerkgroep 3163631
Zaterdag 28 oktober		Nacht van de nacht, Beleef de nacht: Hoe donker is het?	Stadsboerderij De Balijhoeve		IVN 3423661
Dinsdag 31 oktober	18.00 - 20.00	Halloweenoptocht voor kinderen tot 12 jaar met een verhalenverteller in het Speelbos De Balij	Stadsboerderij De Balijhoeve	gratis	De Balijhoeve 3620832
November 2006	Tijd	Activiteit	Plaats (verzamelen)	Kosten	Organisatie
Wo/zat/zon- & feestdagen	14.00 - 16.00	Pony- of ezelijden	Stadsboerderij De Balijhoeve	€ 0,50 per rit	De Balijhoeve 3620832
Zaterdag 4 november	10.00 - 11.30	Workshop bloemschikken Thema: omringde kaars, aanmelden	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29	€ 25,50 incl materiaal	Groei en Bloei 3611662
Zaterdag 4 november	10.00 - 15.00	Natuurwerkdag wilgen knotten rondom de	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832

		boerderij en opvullen van houtwallen	Aanmelden!!		
Zaterdag 4 november	10.00 - 15.00	Natuurwerkdag Fruitbomen snoeien in de boomgaard op wijktuin Broekweg	Wijktuin Broekweg Broekwegzijde Aanmelden!!		Team NME M. Verbeek 0-3469534
Zaterdag 4 november	10.00 - 16.00	Natuurwerkdag in geriefhoutbosjes aan de Geerweg. Aanmelden bij website natuurwerkdag	Zie website IVN		IVN 3423661
Zaterdag 18 november	10.15 - 12.00	Groene ochtend: opmaken wintergroene bakken/hanging baskets of klimopbol	Gemeentekwekerij Industrieweg		Groei en Bloei 3611662
Zondag 19 november	14.00	Bomen en struiken in de loop van het jaar: vruchten en zaden	't Westpunt in het Westerpark		IVN 3165583
Di 21 nov t/m Zat 25 nov	14.00 - 16.00	Scheren van koeien	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832
Zondag in november	13.00 - 16.30	Koeienscheerfeest met diverse act (afhankelijk van het weer)	Stadsboerderij Het Buitenbeest		Buitenbeest 3520624
December 2006	Tijd	Activiteit	Plaats (verzamelen)	Kosten	Organisatie
Wo/zat/zon- & feestdagen	14.00 - 16.00	Pony- of ezelrijden	Stadsboerderij De Balijhoeve	€ 0,50 per rit	De Balijhoeve 3620832
Donderdag 14 december	20.00	Lezing over vogeltellingen van Sovon	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29		Vogelwerkgroep 3163631
zaterdag 16 december		Landelijke Variadag: Een nieuwe indeling van plantenfamilies op basis van DNA onderzoek De urbane flora in Nordrhein-Westfalen De meest bijzondere vondsten van 2006	van Steenisgebouw in Leiden	toegang gratis	Floron, zie http://www.floron.nl/
Zaterdag 16 december	10.00 - 12.00	Groene ochtend (buiten) kerstversiering maken. aanmelden	Gemeentekwekerij Industrieweg	€7,50 incl Kerstgroen	Groei en Bloei 3611662
Zat en zondag 16 en 17 dec	13.00 - 16.30	Kerststukjes maken voor kinderen van 4 tot 12 jaar	Stadsboerderij Het Buitenbeest	gratis	Buitenbeest 3520624
Zondag 17 december	14.00	Mossen	't Westpunt in het Westerpark		IVN 3165583
Zat en zondag 23 en 24 dec	13.00 - 16.30	Kerststukjes maken voor kinderen van 4 tot 12 jaar	Stadsboerderij Het Buitenbeest	gratis	Buitenbeest 3520624
Websites IVN: www.ivnzoetermeer.nl Groei en Bloei: www.zoetermeer.groei.nl			Vogelwerkgroep: www.vwgzoetermeer.nl Gem Zoetermeer: www.zoetermeer.nl/natuur&milieu		
Coördinatie: Natuur- en Milieueducatie Zoetermeer. Internet: www.zoetermeer.nl Deze agenda komt 4x per jaar uit. Opgave van excursies voor het eerste kwartaal 2007 vóór E-mail: M.J.Kester@zoetermeer.nl 15 maart 2007 bij NME-team, telefoon 346 96 62					

26. Namen

REDACTIE KWARTAALBERICHT

Taeke M. de Jong (3516599)

Johan Vos (023-5280231)

Marsmanhove 2 2726 CM Zoetermeer

Email T.M.dejong@bk.tudelft.nl

Print: P. van Dijk Praktiprint@planet.nl 079-3617718

Kopij kan daar worden ingeleverd op floppy (platte tekst of Word).

Inleverdatum julinummer: eind september
geschreven of getypte tekst een maand vóór deze datum inleveren.

Auteurs in 2006

Arno van Berge Henegouwen 079-3211952

Inge Bauer 079-3523263

Anton van den Berg 079-3213445

Evelien van den Berg 079-3213445

Hans Bieze (penningm.) 079-3421351

Floris Brekelmans (bSR)

Sifra Corver

Marijke van Damme KNNV-landelijk

Lodewijk van Duuren 079-3214149

Adri de Groot 079-3313200

Fred Janssen 079-3621146

Annet de Jong (voorz.) 079-3422924

Taeke de Jong (secr.) 079-3516599

Chris van Kampen 079-3312793

Tilly Kester (plv. voorz.) 079-3412605

Bob de Lange 079-3200516

Marianne Ketting 0599-324586

Wim de Liefde 079-3412605

Geert van Poelgeest KNNV-gewest

Fred Reeder 079-3213612

Monique Snoek 079-3518472

Johan Vos 023-5280231

Peter van Wely 079-3520414

Kopij of opgave verzenden naar: Marsmanhove 2 2726 CM Zoetermeer of T.M.dejong@bk.tudelft.nl

27. Ik wil ook lid worden

van de Natuurgroep Zoetermeer

O > als lid á € 15,- per jaar

O > als huisgenoot-lid á € 10,- per jaar

O > als donateur á € 5,- per jaar

de leden ontvangen dit blad,
donateurs alleen het januarinummer

van de KNNV + afdeling Zoetermeer

O > als lid á € 31,- per jaar

deze leden ontvangen dit blad, het landelijke
KNNV-blad Natura en korting op de KNNV-
uitgaven

.....
naam

.....
adres

.....
postcode

.....
telefoon

.....
Email

.....
handtekening

28. Index

- aalbes 8
aalputmotje 20
aardaker..... 14
aarvederkruid..... 23
adelaarsvaren..... 4
aglais urticae 20
ailanthus altissima 14
Akkerdijkse plassen..... 12
Akkerdijkse Plassen 12
akkerdistel 8
akkerereprijs 9
akkerkers 11
amaranthus blitum 10
Andeweg, Remco 14
appel..... 17
araschnia levana 20
asplenium scolopendrium 13
atalanta..... 20
Balij 14
Balijbos 8; 13; 16
bastaardklaver 6
Bauer, Inge 13
beemdtkroon..... 31
beklierde duizendknoop. 6; 9
Benthuizer Plas 25; 26
Berg 2
Berg, Anton van den..... 6
Berg, Evelien van den 4
Berge Henegouwen, Arno
van 17; 20; 21; 26
berk..... 17
berula erecta..... 11
beuk..... 4
Binnenpark 14; 20
bitterzoet 11
blaashoren..... 22
blaaszegge 5
blauw glikkruid..... 4; 6; 12
blauwe zegge 5
bleekgele droogbloem 13
bloedgierst 10; 15
blonde zegge 5
Boisotring..... 7
boomkruiper..... 17
bosbies 5
boskruiskruid 4
bosrankdwergspanner 19; 20
bosspitsmuis 24
boswederik 5
brandnetel..... 20
brasem..... 31
brede stekelvaren 8
breed pijlkruid 29
Brekelmans, Floris 18
Brekelmans, Floris 18
Broekweg..... 25
bronblaashoren..... 22
bruin zandoogje 9
bruine kiekendief 13; 23; 24;
25
bruine kikker 17
bruine sprinkhaan 18
bruine wapendrager..... 19
bruine zandoogjes 20
buizerd..... 25
bultkroos 12
butomus umbellatus 11
Buytenpark 23; 24; 25
Buytenwegh..... 3; 14; 15
calla 8
caltha 8
centaurea jacea 11
ceratophyllum demersum 29
chenopodium polyspermum
..... 10
chorthippus brunneus..... 18
clematus 20
clostera curtula 19
Corver, Sifra 19
cyrtonium falcatum 9
cyrtonium fortunei 8; 9
De Oude Leede 12
deens lepelblad 5
Den Hoorn 7
digitaria ischaemum... 10; 15
digitaria sanguinalis... 10; 15
dodaars..... 29
dolle kervel 4
dooiergele mestzwam 23; 24
Dorpsstraat 13; 14
draadalg..... 17
draadwier 23
draaihorenslakken 27
driekleurige bosspitsmuis .. 4
drijvend fontijnkruid..... 6
druif..... 17
dubbelkelk 7
duikerwants 22; 23
Duuren, Lodewijk van..... 26
dwergkroos 12; 14
echinochloa crus-galli..... 11
egelboterbloem 5
ekster 16
enallagma cyathigerum ... 17
equisetum arvense 10
eragrostis pilosa 11
euphorbia helioscopia..... 10
eupithecia haworthiata..... 20
euplexia lucipara..... 19
fallopia convolvulus 10
fijnladdermos 26
fioringras 12
Floraplas 9; 19
fuligo septica var. candida 24
fuligo septica var. flava 24
fuut..... 29
gamma-uiltje 7
gedoond hoornblad .. 12; 29
geelgerande watertor..... 22
geelrode naalbaar..... 14; 15
gehakkelde aurelia 20
gehoornde klaverzuring . 7; 9
gekroesd fontijnkruid..... 6
gekroesde melkdistel... 6; 11
gele lis 11
gele luzernevlinder 5
gele plomp 6; 13; 29
geranium pusillum 11
gevleugeld hertshooi 6
gewone bosspitsmuis 24
gewone duivenkervel..... 6
gewone melkdistel..... 9; 11
gewone spurrie 4
gewoon spitskopje 24
gierzwaluw 7; 17
Gittenberger..... 27
glad vingergras 3; 10; 15
glad walstro 12
gluphisia crenata 20
goudwinde 31
grasmus 23
grasmuur 5
greppelrus..... 13
groene naalbaar 14; 15
groenling..... 24
grof hoornblad 7
groot dikkopje 5
groot hoefblad..... 8
groot moerasscherm..... 12
groot springzaad..... 4
Groot, Adri de 23
grootoorvleermuis..... 30
grote boterbloem 7
grote brandnetel 8; 11
grote egelskop 7; 9; 12
grote ereprijs..... 11
grote kaardebol..... 6
grote kattenstaart..... 4
grote keizerlibel 5; 23
grote keverorchis..... 5
grote watereppe..... 4
grote waternavel 29
grote waterweegbree..... 6; 8
grote weegbree..... 8
grote zilverreiger 24
Haagmolenbeek 6
Haar, ter..... 26
halsbandparkiet 7; 11; 17
hanenpoot..... 11
harig vingergras..... 3; 10; 15
harig wilgenroosje..... 13; 26

havik	25	knoopkruid	11	myosotis scopioides subsp.	
hazenpootje	5	knopig helmkruid	4; 5	scorpioides	11
heelblaadjes	6	koekoek	17	myosoton aquaticum	15
Heerden, Adri van	3; 12	koekoekshommels	4	nauwe kor	26
heermoes	10	konijn	24	Noordhovense Plas	25
heideblauwtje	5	konijnt	24	notodonta ziczac	19
heidelibel	6	koolmees	16	notonecta	22
heksenboter	24	Koopman, H.	18	nuphar lutea	29
heksenboter wit	24	korrelganzevoet	10	nymphalis antiopa	19
hemelboom	3; 14	kransgras	12	Oelelocatie	5
hermelijn	25	kranswier	23	oeverlibel	5; 6; 8
hoenderbeet	6	krent	29	oeverspin	23
holpijp	5	kroontjeskruid	10	oeverzegge	12
hondspeterselie	8	kroosvaren	12	Oosterheem	6
Hoogkamer, Mart	29	kruidende boterbloem	6	Oostvaarders Plassen	29
hoogveen zweefvlieg	5	kuifvlinderrupsen	5	oxalis corniculata	9
hopklaver	9	kwak	25	paapje	25
houtduif	16	lage zegge	5	paarse dovenetel	11
huismus	16	lamium purpureum	11	paddenlarf	22
huisparkiet	17	landkaartje	20	Palenstein	7
hydrocharis morsus-ranae	11	Lange, Bob de	29	patrijs	6
hydrocotyle ranunculoides	29	Lankheet	4	persicaria maculosa	9
icarusblauwtje	5; 6	Lankheter bossen	4	perzikkruid	9
ijsvogel	16	lantaantje	5; 17	philereme transversata	20
ijsvogelvlinder	5	lathyrus tuberosus	14	philereme vetulata	20
ijzervaren	8	Leidsewallen	13	Pijnacker	12
iris pseudocorus	11	lemna minor	17	pijptorkruid	12
ischnura elegans	17	lemna minuta	14	pikzwarte watertor	22
Janssen, Fred	9; 16	lemna trisulca	17	pilvaren	5
jenkins-waterhoorn	22	lepelaar	23	pimpelmees	16
Jong, Annet de	8	leverlek	19	pitrus	12
kaal vingergras	15	liesgras	9	pitrusstengel	24
kale jonker	5	liggend vetmuur	13	platte rus	13
kalmoes	7; 17	longslakken	22	pluimzegge	12
kameeltje	19	maillot	27	poelslak	22
Kampen, Chris van	16	Malva neglecta	11	polygonia c-album	20
karper	29	maniola jurtina	20	populierentandvlinder	19
kauwtje	16	mannetjesereprijs	4	portulaca oleracea	13
Kennemerland	29	mannetjesvaren	8; 13	postelein	13; 14
Kester, Tilly	12	Marssteden	5	posthoornslak	22
kieuwslakken	22	mattenbies	14	Prielenbos	23
kikkerbeet	7; 11	Meerpolder	14; 23; 25	procambarus clarkii	18
klein kaasjeskruid	9; 11	melganzevoet	6; 9; 13	psychoda alternata	21
klein kroos	12; 17	melkeppe	12	psychoda spec.	20
klein springzaad	4	merel	31	psychodidae	20
kleine brandnetel	11	moerasandoorn	7	puntige blaashoren	22
kleine egelskop	12	moerasdroogbloem	7	puntkroos	17
kleine klarekiet	23	moerasmelkdistel	13	putter	24
kleine leeuwentand	5	moerasvergeetmijnietje	12	rankende helmbloem	4
kleine majer	9; 10	moerasvergeet-mij-nietje	6;	rapunzelklokje	5
kleine modderkruiper	23	11		Reeder, Fred	9
kleine ooievaarsbek	11	moeraswalstro	12	riccia fluitans	17
kleine vos	5; 20	moeraswederik	12	riet	9; 24; 26
kleine vuurvlinder	13	moeraszegge	12; 26; 27	rietfilters	4
kleine watereppe	11; 12	moeraszoutgras	12	rietorchis	5
kleine zonnedauw	5	moeraszuring	6	Ringsloot	22; 23
kleverige ogentroost	5	Moerkapelle	26	Ripken	27
kluwenzuring	6	mol	23	rode amerikaanse	
kneu	24	motmuggen	20	rivierkreeft	18
knikkend tandzaad	12	motvliegjes	20	rode klaver	8

Rokkeveen.....	14	station Zoetermeer Oost..	13	waterpeper.....	4; 12
ronde zonnedaau	5	sterrenkroos.....	23	waterpest	17
rood guichelheil	8	stijf hardgras	12	waterpissebed	22
rood guigelheil	8	stijve moerasweegbree.....	5	waterscheerling	12
roodbandbeer	5	stijve waterranonkel.....	23	watersnip	25
roodoogjuffer	12	stippelganzevoet.....	6	watersnuffel	5; 17
rorippa syvestris	11	Stolwijk, Peter.....	6	watertorkruid.....	12
Rotte	26	Stolwijk, Pieter.....	5	waterviolier	17
rouwmantel	19	stomp kweldergras	5	watervorkje	17
ruisvoorn	7; 23	Stompwijk	24	waterwants	22
ruwe bies	14; 15	straatliefdegras	7; 11; 13	waterwantsen	22
sabelsprinkhaan	24	Strootman	4; 5	waterweegbree	17
sagittaria latifolia	29	symphytum officinale.....	11	wegedoornspanners.....	20
schaatsenrijder	23	syngrapha interrogationis	20	weidebeekjuffer	6
schedefonteinkruid	23	tapuit	25	Westerpark	14; 29
schijngammauil.....	19	Ter Wisch	29	wezel	25
schijngamma-uil.....	20	tjiftjaf	17	whorl snail.....	27
schildereprijs.....	5	tondelzwam	4	wilg.....	20
schimmelzwam	24	tonderzwam	4	wilgenveldje	7
Schinkelweg	7	tongvaren.....	13; 14	Wilhelminapark.....	15
schoenoplectus lacustris .	14	torenvalk	13; 25	Windelsnecke	27
schoenoplectus		tormentil	4	windhalm	6
tabernaemontani	14	trilspinnen	22	witte klaver.....	8
schrijvertje.....	23	Tuijllpark	18	witte klaverzuring.....	4
setaria pumila	14; 15	urtica dioica	11	witte krodde	6
setaria viridis.....	14; 15	urtica urens.....	11	witte snavelbies	5
slangenwortel	8	vanessa atalanta	20	witte waterlelie	6; 7; 13
slanke waterkers.....	6	varkensgras	8; 13	Witteveen.....	5
slanke waterweegbree.	6; 16	veelstengelige waterbies ...	5	wolfspin.....	23
slofhak	6	veelwortelig kroos.....	12	wolfspoot	9
smal tandzaad	7	veenwortel	4; 9; 13	wortelloos kroos.....	12
smalle stekelvaren.....	26	veldereprijs	9	xanthorhoe biriviata	20
smeerwortel	11	veronica persica	11	zaagblad	31
sneeuwkllokje	29	vertigo moulinsiana.....	27	zandhoornbloem.....	13
solanum dulcamara	11	viervlek.....	5	zandweegbree	12
sonchus asper	11	vierzadige wikke	6	zeelt	23
sonchus oleracea	11	vijverloper	23	zeesla	22
sonchus palustris.....	13	vingergras	10	zeggekorfslak	26; 27
sorgo.....	3	visbloedzuiger.....	23	Zegwaardse wetering	7
Speel, Frank	28	vlokreeft	22	zilte schijnspurrie.....	5
sperwer	23; 25; 31	voorn.....	31	Zoetermeerse Meerpolder	25
spiesmelde	9	Voorweg	9; 13; 15	zoetwaterpissebed.....	21
spinnende watertor	21	Voorwegwetering.....	11	zomprus	6; 12; 13
sporkehout.....	20	Vos, Johan.....	7; 13; 18; 19	zompvergeetmijnietje.....	12
spreeuw	25	wadslak.....	22	zonnedaau	5
springzaad	4	waterbies	12	Zwaardslootseweg.....	21
springzaadbandspanner..	20	watergentiaan	7; 13	Zwaartslootseweg.....	20
sprinkhaanzangers	23	waterkevers	21	zwaluwtong.....	10
staartmees	17	waterlelie	17; 31	zwanenbloem	7; 11
Stadshart	13	watermunt.....	7	zwart tandzaad	12
Starink, Ben	28	watermuur.....	15	zwarte bes	8
station Zoetermeer	13	waternavel	5	zwartsteel	3